

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Закарпатський музей народної архітектури та побуту
Мукачівський історичний музей «Замок Паланок»
Український інститут національної пам'яті
Закарпатська академія мистецтв
Київський національний університет культури і мистецтв
Львівський національний університет імені Івана Франка
Волинський національний університет імені Лесі Українки

«Актуальні питання музеєзнавства, пам'яткознавства»

Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції

Мукачево
31 березня 2023 р.

Актуальні питання музеєзнавства, пам'яткознавства

Мукачівський державний університет

Факультет менеджменту та індустрії гостинності

Кафедра готельно-ресторанної та музейної справи

**«Актуальні питання музеєзнавства,
пам'яткознавства»**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

31 березня 2023 р.

МУКАЧЕВО - 2023

УДК 069.1:904(043.2)

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Науково-технічною радою Мукачівського державного університету
(протокол № 3 від 26 квітня 2023 року)

Актуальні питання музеєзнавства, пам'яткознавства: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Мукачево: РВВ МДУ, 2023.- 64 с.

Відповідальний за випуск – доктор економічних наук, професор Мілашовська О.І.

Метою проведення конференції є здійснення комплексного наукового розгляду сучасного стану збереження культурної спадщини в музеях, забезпечення реставрації пам'яток та дослідження процесу розвитку музеєзнавства та пам'яткознавства. У збірнику тез висвітлюються погляди науковців, аспірантів, слухачів магістратури, представників підприємницьких структур на актуальні проблеми розвитку музеєзнавства та пам'яткознавства України і світу.

УДК 069.1:904(043.2)

Матеріали подано в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, галузевої термінології, інших відомостей.

© Мукачівський державний університет, 2023

Організаційний комітет:

Голова організаційного комітету:

Щербан Т.Д. – ректор Мукачівського державного університету, Заслужений працівник освіти України, доктор психологічних наук, професор.

Заступники голови організаційного комітету:

Гоблик В.В. – перший проректор Мукачівського державного університету, Заслужений економіст України, доктор економічних наук, професор;

Мілашовська О.І. – завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи, доктор економічних наук, професор.

Члени організаційного комітету:

Гаврилюк С. В. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри музезнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Клапчук В. М. – доктор історичних наук, професор ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

Малець О. О. – доктор історичних наук, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін Мукачівського державного університету;

Коприва А. Т. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Закарпатської академії мистецтв;

Жеребак О. В. – провідний фахівець Музею прикладного мистецтва Закарпаття Мукачівського державного університету, технічний секретар.

ТЕМАТИЧНІ НАПРЯМИ РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

- 1.Експозиційно-виставкова діяльність музеїв на сучасному етапі**
- 2.Шляхи формування музейних колекцій**
- 3.Сучасні досягнення світової музеології**
- 4.Підготовка фахівців музейної справи : специфіка і сучасні вимоги**

ЗМІСТ

Секція 1. Експозиційно-виставкова діяльність музеїв на сучасному етапі

ГРИЦЮК Д. П., ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК У СКЛАДІ ДЕРЖАВНИХ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ЗАПОВІДНИКІВ	8
ДЕЙНЕКА І. В., ДМИТРЕНКО А. А. СОБЛИВОСТІ ЕКСПОЗИЦІЙНОГО ВИРШЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МУЗЕЇВ НАУКИ І ТЕХНІКИ УКРАЇНИ	9
ЗІНЧУК М. ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ МІСТА ЛУЦЬКА	12
КАРПЮК А. В. РОЛЬ ВИСТАВКИ «ВІЙНА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ 2022» В АКТУАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ	13
КОЦАН В.В. ВИСТАВКОВА РОБОТА ЯК ФОРМА ПОПОВНЕННЯ ФОНДОВИХ ЗБІРОК УЖГОРОДСЬКОГО СКАНСЕНУ	14
МАЛЕЦЬ О.О., МАЛЕЦЬ Н.Б., СВІТЛІЧНИЙ ІЗБЕРЕЖЕННЯ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ УКРАЇНИ ТА ЇХ ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	17
МАРИНИЧ Р.С., ДМИТРЕНКО А. А. «СМАЧНІ МУЗЕЇ» УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВКЛЮЧЕННЯ В СИСТЕМУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ	19
ПАВЛІК К. ВИСТАВКОВА РОБОТА У КОЛОДЯЖНЕНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОМУ МУЗЕЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	21
ПАСТЕРНАК І. І. ДОСТУПНІСТЬ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНКЛЮЗІЄЮ	22
ТОМЧУК А. НОВІТНІ ФОРМИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19	24
ЧИБИРАК С. В. НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИСТАВКОВІЙ РОБОТІ МУЗЕЇВ	26

Секція 2. Шляхи формування музейних колекцій

КОЧАН В.В., ЧОРІЙ М.В. НОВІ КУЛЬТУРНІ ІНСТИТУЦІЇ, ЩО ВІДКРИЛИСЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ	28
МАКАРУК П. П. РОЗВИТОК МУЗЕЙНИЦТВА У РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (БЕРЕЗЕНЬ 1917 Р. – КВІТЕНЬ 1918 Р.)	30
МИКИТИН Ю. В. ДІЯЛЬНІСТЬ РОКИНІВСЬКОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ВОЛИНИ-СКАНСЕНУ	32
ПАРАЦІЙ В. М. ЗРАЗКИ ІСТОРИЧНОЇ ТАВРОВАНОЇ ЦЕГЛИ ЯК ОБ'ЄКТИВНІ АРТЕФАКТИ МИНУЛОГО: З ФОНДІВ БЕРЕЖАНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ	33
ПЕТРОВИЧ В. В. ДІЯЛЬНОСТЬ МУЗЕЇВ ТА АРХІВІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРУКТУР	35
САМЧУК Р.В., ДМИТРЕНКО А.А. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ ВОЛИНСЬКОГО МУЗЕЮ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	37
ШТЕРР Д.І. ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗПОРОШЕНИХ ТА ЧАСТКОВО ВТРАЧЕНИХ КОЛЕКЦІЙ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ	40

Секція 3. Сучасні досягнення світової музеології

МІЛАШОВСЬКА О.І., ЖЕРЕБАК О.В. ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СФЕРИ «МУЗЕЄЗНАВСТВО, ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО» У МУКАЧІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ	43
ПАЛИНЧАК-КУТУЗОВА В.В. ПОПОВНЕННЯ ФОНДІВ ЗАКАРПАТСЬКОГО	

ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМ. Т. ЛЕГОЦЬКОГО ЗА УМОВ ВІЙНИ	45
ПИЛИП Р.І.ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РЕКОНСТРУКЦІї ТРАДИЦІЙНОЇ ПИСАНКИ ЗАКАРПАТТЯ	47
УДВОРГЕЛІ Л.І., МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ СУЧАСНОГО МУЗЕЮ	49
ХАУСТОВА К.М., ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М. ТЕНДЕНЦІї ДІДЖИТАЛІЗАЦІї В МУЗЕЙНІЙ ГАЛУЗІ	52
<i>Секція 4. Підготовка фахівців музейної справи : специфіка і сучасні вимоги</i>	
ГАВРИЛЮК С. В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 027 «МУЗЕЄЗНАВСТВО, ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО» У ВОЛИНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	53
ДАЦЕНКО Д., ГОЛОВКО О.М. КУЛЬТУРА ЕКСКУРСІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ	56
ДМИТРЕНКО А. А. ЗАЛУЧЕННЯ ФАХІВЦІВ-ПРАКТИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ОК «ОСНОВИ АТРИБУЦІї ТА ЕКСПЕРТИЗИ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ»	58
НАДОЛЬСЬКА В. В. ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МУЗЕЄЗНАВСТВА, ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВА У ВНУ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	60
ПАВЛУСЬ А. М., ДМИТРЕНКО А. А. ЗУСТРІЧІ ІЗ ФАХІВЦЯМИ-ПРАКТИКАМИ ЯК ФОРМА НАБУТТЯ СТУДЕНТАМИ-МУЗЕЄЗНАВЦЯМИ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	62

СЕКЦІЯ 1. ЕКСПОЗИЦІЙНО-ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

УДК: 725:069(477):719

ГРИЦЮК Д. П.
юрисконсульт Адміністрації
державного історико-культурного
заповіднику у м. Луцьку
м. Луцьк

ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТОК У СКЛАДІ ДЕРЖАВНИХ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ЗАПОВІДНИКІВ

Пам'ятки архітектури та містобудування займають окреме місце серед історичних культурних надбань України. Історико-архітектурна спадщина України представлена різноманітними об'єктами, що репрезентують історичні процеси та відображають архітектурні стилі і мистецькі віяння минулих епох. Проблематика збереження та популяризації архітектурної спадщини України є вагомим питанням, оскільки архітектурні пам'ятки потребують постійної реалізації пам'яткоохоронних завдань, для забезпечення їх існування [1, с. 10].

З метою захисту та опіки над окремими пам'ятками архітектури чи їх комплексами, в Україні створена низка історико-культурних заповідників. Зазначені установи виступають як науково-дослідні організації, що здійснюють пам'яткоохоронні заходи направлені на збереження, реставрацію та популяризацію ансамблів пам'яток переданих на баланс заповідникам. Таким чином історико-культурні заповідники є невід'ємним елементом державного механізму охорони культурної спадщини. Діяльність заповідників в галузі охорони культурної спадщини, визначена низкою завдань спрямованих на забезпечення охорони та популяризації пам'яток архітектурної, культурної, історичної, чи меморіальної спадщини розташованих на заповідній території [5].

Першочерговим напрямом діяльності історико-культурних заповідників на базі об'єктів архітектурної спадщини є наукове опрацювання пам'ятки. В рамках окресленого завдання історико-культурні заповідники розробляють історичні обґрунтування, проводять заходи із встановлення стану пам'ятки та аналізу зовнішнього і внутрішнього впливу сучасного середовища на окремі пам'ятки та архітектурні ансамблі [3]. Наукове опрацювання об'єктів архітектури, історії та культури дає змогу визначити потенційну методику збереження кожної пам'ятки. Оскільки, на даний час представлені та реалізуються різноманітні підходи до провадження пам'яткоохоронної роботи. Це дозволяє варіювати способи здійснення заходів індивідуально щодо кожного окремого об'єкта, є підґрунтям для створення відповідних державних програм захисту пам'яток та дозволяє визначити допустимі межі використання і утримання архітектурних об'єктів [4].

Здійснення заходів з охорони та збереження об'єктів архітектурної спадщини, що перебувають під опікою історико-культурних заповідників, передбачає постійну якісну взаємодію державного апарату та заповідників. Оскільки заповідники виконують функцію швидкого реагування, щодо окремих об'єктів культурної спадщини. Історико-культурні заповідники не виступають як окремий державний орган охорони культурної спадщини. Тому реалізація завдань із забезпечення охорони архітектурних пам'яток обмежена поданням інформативних даних про стан та ймовірні правопорушення, щодо пам'яток культурної спадщини до органів державної влади. В галузі забезпечення охорони середовища об'єктів архітектурної спадщини на історико-культурні заповідники покладаються функції забезпечення порядку проведення земляних робіт (будь які земляні роботи в охоронній зоні проводяться з археологічним), будівельних та реставраційних робіт (заповідники обґрунтовують відповідність будівельних чи ремонтних робіт для історичного середовища) [5].

Важливим напрямом у галузі збереження архітектурних пам'яток є пристосування об'єктів до сучасних потреб суспільства. Найбільш вдалим підходом до реалізації цього завдання є музеєфікація історичної архітектури. Оскільки музеєфікація передбачає не лише збереження історичного вигляду пам'ятки але й наповнення її відповідно до початкового призначення та стильових особливостей. На практиці в межах історико-культурних заповідників виокремлюється декілька домінантних історичних будівель (зокрема оборонні комплекси, сакральні пам'ятки тощо), у яких створюються музеї, переважно колекційні (до прикладу музей дзвонів у Луцькому замку, краєзнавчий музей у фортеці Меджибіж тощо) [2, с. 242]. З точки зору музеєфікації, такий підхід не відповідає сучасному розумінню збереження та ревіталізації архітектурних пам'яток. Оскільки у випадку створення колекційного музею на базі пам'ятки втрачається саме розуміння історичної будівлі як головного експонату. На даний час існує методика забезпечення життєздатності пам'ятки шляхом передачі архітектурних об'єктів у оренду чи користування. У цьому випадку відповідальність за збереження пам'яток архітектури покладається на орендарів, а історико-культурні заповідників виступають в роль наглядча за дотриманням державного законодавства в галузі охорони культурної спадщини. Однак цей підхід нівелює музеєфікацію, як один з компонентів пам'яткоохоронної діяльності.

Таким чином, робота історико-культурних заповідників у галузі охорони нерухомої культурної спадщини обмежена науковими дослідженнями на базі пам'яток, визначенням їх технічного стану та потенційних можливостей використання окремих пам'яток. Найбільш вдалим підходом до забезпечення збереженості об'єктів архітектурної спадщини є їх музеєфікація, однак у роботі історико-культурних заповідників цей напрям реалізовується шляхом створення окремих музеїв на базі пам'яток, що не дозволяє повною мірою музеєфікувати самі архітектурні об'єкти. Також поширеним методом роботи з пам'ятками є передача архітектурних об'єктів у оренду чи користування, що дозволяє частково перекласти відповідальність на користувачів.

1. Вечерський В. Реставрація пам'яток архітектури: Щоквартальник Українського товариства охорони пам'яток історії «Пам'ятки України». № 1. Київ: «Мистецтво», 1997. С. 10 – 15.

2. Жукова О. Створення ансамблевих музеїв на основі фортифікаційних споруд в Україні як метод їх музеєфікації. Збірник матеріалів Археологія & Фортифікація України V Всеукраїнська науково-практична конференція приурочена 125-й річниці заснування Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2015. С. 239 – 244

3. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2000 р. № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>

4. Склад та зміст науково-проектної документації на реставрацію пам'яток архітектури та містобудування. ДБН А.2.2-14-2016. Київ: Мінрегіон України, 2017. – 33 с.

5. Типове положення про адміністрацію історико-культурного заповідника: Затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 452. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452-2013-n#n9>

УДК 069:62-026.12-024.63(477)

ДЕЙНЕКА І. В.

здобувач

Волинський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк

ДМИТРЕНКО А. А.

кандидат історичних наук, доцент
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОЗИЦІЙНОГО ВИРІШЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МУЗЕЇВ НАУКИ І ТЕХНІКИ УКРАЇНИ

Що таке інтерактивність у музеї? Це комунікація, взаємодія з експозицією не через звичайну оповідну екскурсію, де гість переважно є пасивним слухачем і глядачем, а через активні дії з експонатами. Інтерактивність все більше впроваджується у різних за профілем музеях, але особливого розвитку набула у музеях науки і техніки, де інтерактивна експозиція дозволяє перевіряти закони і явища природи, поекспериментувати з технікою та ін. Великий досвід інтерактивного музейництва нагромаджений у США та європейських країнах. До прикладу, Музей науки і техніки в Чикаго був започаткований ще 1911 року, а офіційно відкрився 1933 року.

Останнє десятиліття можна назвати своєрідним бумом виникнення інтерактивних музеїв науки і техніки в Україні [1]. Першим був київський «Експериментаріум» (2012). На сьогодні його постійна експозиція має близько 300 інтерактивних експонатів, які демонструють закони фізики, хімії, природні явища та ін. Тут працює п'ять експозицій: «Механіка», «Електромагнетизм», «Оптика», «Акустика», «Анатомія». Серед експонатів – маятники Ньютона і Максвелла, ксилофон, музична кімната, магнітна рука, магнітна арка, «ящик Вуда», генератори Тесли, плазмова куля, електрогітари, різноманітні оптичні ілюзії, лазерний та дзеркальні лабіринти, макети людського тіла, скелета і органів які можна розібрати, в хід ідуть навіть новітні технології – 3-D принтери, віртуальні маніпулятори, або навіть такі побутові речі як гойдалки, ваги та дзиги – все для демонстрації наукових явищ і процесів. Окрім таких чисто наукових експозицій музей пропонує має зали «Таємниці води», «Механіка да Вінчі», «Новітні технології» та ін. [3].

Одним з перших науково-технічних інтерактивних музеїв став і Музей технічного прогресу у Луцьку (2013), основна експозиція якого присвячена історії технічного прогресу і дає можливість простежити розвиток техніки від неолітичних знарядь праці до технічних досягнень минулого десятиліття: велика колекція радіоприймачів, фотоапаратів, кінокамер, телефонів, годинників, магнітофонів, грамофонів, комп'ютерів – майже усі експонати в робочому стані і з ними можна взаємодіяти – брати в руки і навіть випробувати на працездатність. Більшу частину території музею займає «Робологікум» – повністю інтерактивна зона, де можна побачити різного роду ілюзії, відчутти себе велетнем або ліліпутом, потримати зброю, пограти з 3-D пазлами чи на піаніно, одягнути військове спорядження, сісти в розкішний ретро-кар, побачити танці, бої і виступи радіокерованих роботів, перевірити явища і закони фізики. Музей має 18 кафедр – як класичних, як от «Фізика» чи «Механіка», так і незвичайних – «Геймінг», «Дронотехніка», «Правила дорожнього руху» та ін. [6].

Музей Цікавої Науки в Одесі (2014) на сьогодні має понад 100 унікальних експонатів, згрупованих по експозиціях: «Акустика» (ударна установка, арфа, шумомір, прозоре піаніно); «Механіка» («вічний двигун»); «Анатомія» (людське тіло та окремі його органи); «Інжиніринг» (побудувати міст без цвяхів); «Оптика» (як очі обманюють мозок); «Рідини і газу»; «Електромагнетизм». Окремо розміщений Планетарій [7].

Музей цікавої науки працює і в Дніпрі. В його основі – лабораторіум – територія для дослідів та експериментів, експонати поділені на розділи: «Хімія», «Біологія», «Фізика», «Геологія», «Палеонтологія». Музей пропонує майстер-класи та розгадки багатьох цікавинок: «що таке олов'яна чума», «чому не могла існувати собака Баскервілів», «як підірвати піну і підпалити воду», «як визначити неякісні продукти» та ін. [8].

Чернівецький міні-музей науки (2015) є відомчим, створений при гуртку «Юний конструктор» у Чернівецькому обласному центрі науково-технічної творчості учнівської молоді. Більшість експонатів – діючі моделі, створені учасниками гуртка, демонструють закони фізики [10].

2022 року у Чернівцях відкрили інтерактивний Музей науки, який має близько 100 експонатів, надісланих з Києва, Одеси та німецького міста Мангайм, розділених на чотири експозиційні зони: «Природа», «Людина», «Фізика», «Математика» та візуальні ілюзії. Можна припустити, що музей перебуває у комунальній або державній власності [11].

Музей науки у Вінниці (2017) має понад 200 інтерактивних експонатів і пропонує відвідувачам різноманітні науково-пізнавально-розважальні шоу: «Ультрамарин», «Електрошок», «Хімія навколо нас», «Термовибух», «Магічне шоу» та «Лабораторія СаFe», де подають яскраві напої в пробірках та колбах, коктейлі, що парують, вчаться готувати морозиво та ін. [4].

В експозиції Музею цікавої науки «Еврика» у Хмельницькому (2017) – левітуючий глобус, акустична кімната, лазерний та дзеркальний лабіринти, маятники Фуко, фонтан Бернуллі, колиска Ньютона, моделі органів людини, інтерактивна пісочниця та ін. Музей пропонує квести, хімічні та ін. досліди, «паперові» дискотеки, численні шоу з ілюзіями, загадками та головоломками [9].

Експозиція Музею «Еврика» у Львові охоплює основні галузі науки: астрономію, геологію, математику, хімію, фізику, палеонтологію і включає: планетарій, наукове шоу, інтерактивні квести, майстер класи, «віртуальну реальність» [2].

2020 року відкрився Музей науки при Малій Академії Наук – перший державний музей подібного профілю. Музей розділений на кілька зон: «Дивна матерія», «Акустика», «Людина», «Оптика», «Великі винаходи», «Інтерактивні столи», «Інтерактивна пісочниця», «Велосипед на квадратних колесах», «Голограма». Пропонуються програми родинам, дітям, школам, вчителям [5].

Як бачимо, експозиції всіх інтерактивних музеїв науки і техніки мають розважально-пізнавальний характер, побудовані з тим, щоб розвивати пізнавальну активність дітей, бажання пізнавати закони розвитку природи, формувати компетентності дітей з основних предметів, які вивчаються в школах. Чимало експонатів можуть використовуватись на уроках з вивчення певних освітніх компонентів. Експозиції відрізняються в основному кількістю експонатів і експозиційних розділів / зон.

1. Дмитренко А. А. Музеї пізнавальної науки й техніки в Україні: становлення та перспективи розвитку. Науковий вісник СХУ імені Лесі Українки. Історія. 2018. С. 150–154.

2. Еврика – інтерактивний музей цікавої науки та техніки. URL: <https://evrika.lviv.ua/poslugi/quest>.

3. Експериментаріум, музей популярної науки і техніки. URL: <https://experimentarium.com.ua/>.

4. Музей Науки, Вінниця. URL: https://www.instagram.com/science_vn/.

5. Музей науки. URL: <https://sciencemuseum.com.ua>.

6. Музей технічного прогресу. URL: http://volyn-museum.com.ua/index/muzej_tekhnichnogo_progresu/0-75.

7. Музей цікавої науки. URL: https://museum-portal.com/ua/muzeyi/164_muzey-cikavoyi-nauki.

8. Музей цікавої науки. Дніпро. URL: <https://muzeynauki.net/>.

9. У Хмельницькому відкрили музей цікавої науки. URL: https://ye.ua/kultura/28334_U_Hmelnickomu_vidkrili_muzey_cikavoyi_nauki.html.

10. У Чернівцях відкрили міні-музей науки. URL: https://molbuk.ua/chernovtsy_news/98938-u-chernivcyakh-vidkryly-mini-muzey-nauky.html.

11. У Чернівцях відкрили Музей науки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3631071-u-cernivcah-vidkrili-muzej-nauki.html>.

УДК 73/76(477.82-25):069

ЗІНЧУК М.

здобувач

Волинський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк

ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ МІСТА ЛУЦЬКА

Художній музей м. Луцька – відділ Волинського краєзнавчого музею є одним з найпопулярніших місць для відвідувань, тому відіграє важливу роль для формування туристичної привабливості Волині. Одним з головних напрямів роботи музею є виставкова діяльність. Виставки підвищують доступність і суспільну значущість музейних фондів, уводять до наукового і культурного обігу пам'ятки, що знаходяться в зібраннях, сприяють вдосконаленню методів експозиційної і культурно-освітньої роботи музею, розширюють географію його діяльності.

Колекція збірок Художнього музею являє собою полотна різних митців, різного хронологічного періоду. Серед них живопис, графіка та декоративно-ужиткове мистецтво. У роботі з відвідувачами музейні працівники популяризують своє зібрання за допомогою різних типів виставок. Серед них - тематичні виставки. Зокрема, наукові працівники музею розробили тематичні виставки «Портрети правителів та відомих діячів Волинського князівства Литовського», з нагоди річниці з'їзду монархів у Луцьку; «Малярство художників Луцька другої половини ХХ – початку ХХІ ст.», виставковий проект «Ерос та натхнення» та ін.

Унікальний артефакт із колекції Художнього музею – лінорит-оригінал Пабло Пікассо «Жінка в кольє» (1962) спонукав працівників музею до проведення мистецтвознавчих паралелей із українською графікою, осмислення стилістичного впливу геніального іспанця на діяльність вітчизняних митців другої половини ХХ ст. та адаптацію ними прийомів новітньої виражальної мови мистецтва, поєднання її з національними традиціями. Ідея знайшла втілення у презентації виставкового проекту «Пабло Пікассо і традиції європейського модернізму в українській графіці другої половини ХХ століття» [1, с. 355].

У Художньому музеї м.Луцька можна оглянути виставки не лише створені на базі власного фонду. Музей також практикує експонування предметів з колекцій інших музеїв. Саме такою була виставка «Лебедина пісня Софії Караффи-Корбут (1924–1996)», яка представила відвідувачам ілюстрації до драми-феєрії «Лісва пісня» із фондів Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки [2, с. 283].

Виставка до 150-річчя від дня народження волинського художника Андроника Лазарчука стала спільним з Волинським краєзнавчим музеєм, Колодяжненським літературно–меморіальним музеєм Лесі Українки та музеєм Лесі Українки Волинського національного університету імені Лесі Українки проектом. У рамках заходу було представлено живопис, графіку, архівні і фотодокументи, меморіальні речі – все, що сприяє відтворенню творчої атмосфери і життєвого середовища автора [4].

Музей тісно співпрацює з волинськими художниками, полотна яких уже десятки разів експонувалися у його залах. У такий спосіб волинські митці мають можливість популяризувати свою творчість. Серед луцьких художників – Олександр Дишко, роботи якого є своєрідною візією крізь призму минувшини. Серія плакатів та композицію авторської графіки була представлена відвідувачкам у виставковому проекті «Моє королівство Русь» [3].

Орім картин, музей у своїй виставковій діяльності представляє для відвідувачів і фотокартини. Так гармонійним доповненням виставки «Камертони зими» стала низка фотокарток Сергія Бєня [4]. П'ять творів із серії «Зимові лаконізми» не тільки вдало доповнили представлені тут малярство та графіку, увиразнили тему, а й продемонстрували специфічні можливості ще одного напрямку сучасного мистецтва.

Отже, Художній музей м. Луцька проводить активну виставкову діяльність. Виставки підвищують доступність і суспільну значимість музейної збірки, сприяють введенню до наукового і культурного обігу пам'яток з фондів Волинського краєзнавчого музею, приватних збірок, впливають на вдосконалення методів експозиційної і культурно-освітньої роботи закладу, розширюють географію його діяльності.

1. Вернидубов О., Кришпатюк Л. *Комунальні та громадські музеї Волинської області в 2015 році (порівняльно-довідковий матеріал)*. Волинський музейний вісник. Луцьк, 2015. С. 347–369.

2. *Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею, комунального закладу Волинської обласної ради у 2016 році*. Волинський музейний вісник : Наук. зб.: Вип. 9. Упоряд. Є. Ковальчук, А. Силіук. Луцьк, 2018. С. 265–294.

3. *Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2020 році, комунального закладу Волинської обласної ради*. Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 11. Упоряд. Є. Ковальчук. Луцьк, 2021. 177 с.

4. Художній музей м. Луцька, відділ ВКМ. URL: <https://m.facebook.com/profile.php?id=100063542711753> (дата звернення: 25.11.2022).

УДК 796.5:7/9]:069.5"364"

КАРПЮК А. В.
кандидат історичних наук
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк

РОЛЬ ВИСТАВКИ «ВІЙНА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ 2022» В АКТУАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ

З початком повномасштабного російського вторгнення гостро постало питання про захист та збереження культурної спадщини, яка перебуває на тимчасово окупованій території України чи в місцях активних бойових дій. Музейні установи України змушені були зачинити свої постійні експозиції, вжити заходів щодо збереження чи евакуації музейних колекцій. В умовах повномасштабного вторгнення робота усіх українських музеїв переформатовується відповідно до сучасних суспільних вимог, змінюється їх роль у розвитку культурного туризму регіону. Туристично-екскурсійна галузь також адаптується до нових умов і пропонує послуги, які орієнтовані на задоволення запитів екскурсантів, інтерес яких нині спрямований на пізнання історичних та військових подій.

Робота музейних установ фокусується на оновленні концепції виставок та пристосуванні до сучасних туристичних потреб. Це проявляється у створенні виставок, які висвітлюють події російсько-української війни. Приклад такої виставки – «Війна за незалежність України 2022», яка підготовлена Національним військово-історичним музеєм України. Її відкриття відбулося 16 березня 2023 р. у Просторі ідей факультету історії, політології та національної безпеки у рамках договору про співпрацю Волинського національного університету імені Лесі Українки та Національного військово-історичного музею України (м. Київ) [1]. Така тимчасова пересувна виставка задовільняє потреби цільових груп різних вікових категорій та сфери зайнятості, адже є доступною для відвідувачів у різних містах України. Відкриття виставки «Війна за незалежність України 2022» відбулося 18 січня 2023 р. у м. Києві в Офісі Генерального

прокурора України [2]. Упродовж січня-лютого 2023 р. виставка була доступною для відвідувачів у м. Чернівці, м. Івано-Франківськ, м. Хмельницький.

Банерна складова виставки демонструє головні віхи українського протистояння з початку повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 р. На документальних фото представлені наслідки російського ракетного терору та військові злочини російських окупантів у різних населених пунктах України. Наприклад, м. Бородянка стало символом нечуваного акту російської агресії, м. Маріуполь повністю зруйнували окупанти, Миколаївська область стала незламною фортецею на шляху російського наступу на Півдні України, вуличні бої в Бучі та Ірпені не дали можливості окупантам захопити Київ та ін. Метою виставки є інформування про події не тільки місцевого українського туриста, але й іноземного, що важливо для «відкриття» України світовою спільнотою. Цьому сприяє подання етикеток не лише українською мовою, але й в англломовному перекладі.

Предметну складову виставки склали трофейні елементи російських військових одностроїв, знаки розрізнення підрозділів та документи, виявлені на полі бою та у звільнених містах на Київщині, а також на Південному та Східному напрямках. Також були презентовані матеріали зібрані на території аеропорту в селі Чернобаївка студенткою комунального закладу «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, волонтеркою Яною Бащук. Цікавими для відвідувачів стали друковані зразки ворожої пропаганди, які заперечують українську державність.

Безумовно, цінність виставки «Війна за незалежність України 2022» важко визначити в умовах російської агресії, коли ми продовжуємо боротьбу за нашу незалежність. Надзвичайно важливою є робота Національного військово-історичного музею України та інших музеїв України щодо збору свідчень злочинів проти українського народу. Такі виставки формують історичну пам'ять у відвідувачів про героїчний спротив українців за свою незалежність, про ціну нашої можливості жити, навчатись, працювати та про пам'ять про тих захисників та мирних мешканців, які віддали своє життя за нашу свободу. Підкреслимо також важливість виставки для національно-патріотичного виховання сучасної молоді.

Таким чином, виставкова робота музеїв є однією з форм комунікації в музейному просторі, завдяки якій реалізовується соціальна функція і в умовах війни. Виставка «Війна за незалежність України 2022» Національного військово-історичного музею України стає місцем динамічного простору соціальної взаємодії. Такі пересувні виставки, які презентуються у різних закладах та регіонах України, сприяють розвитку культурного туризму, акцентують увагу на діяльності музейних закладів, актуалізують туристичну сферу в умовах російсько-української війни. Основне завдання музейних установ сьогодні – перемогти, зібрати та зафіксувати всю історію, спрямовувати свою роботу на протидію агресору на всіх фронтах.

1. Досвід співпраці з Національним військово-історичним музеєм України: відкриття виставки «Війна за незалежність України 2022». URL: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/dosvid-spivpratsi-z-natsionalnym-viyskovo-istorychnym-muzejem-ukrayiny-vidkryttya>

2. В Офісі Генпрокурора проходить виставка «Війна за Незалежність України 2022». URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/v-ofisi-genprokurora-proxodit-vistavka-viina-za-nezaleznist-ukrayini-2022>

УДК: 477:069 (18/19)

КОЦАН В.В.
доктор історичних наук, доцент
директор комунального закладу
«Закарпатський музей народної

архітектури та побуту»
Закарпатської обласної ради
м.Ужгород

ВИСТАВКОВА РОБОТА ЯК ФОРМА ПОПОВНЕННЯ ФОНДОВИХ ЗБІРОК УЖГОРОДСЬКОГО СКАНСЕНУ

Музей як інституція на сучасному етапі функціонує та розвивається завдяки різноманітним напрямкам діяльності. Серед них наукова, просвітницька, методична робота, комплектування фондів, робота з відвідувачем. Набуває розвитку рекламна та креативна галузі. Одним з найбільш поширених, дієвих щодо залучення аудиторії та популяризації музею в усі часи була виставкова робота. Вона є оперативною формою участі музею у сучасному житті, яка разом з тим дозволяє розширити експозиційні можливості музею та залучити нові категорії відвідувачів.

Виставка являє собою важливий фактор розвитку теорії і методики музейної експозиції. У ній з'являються нові можливості для подання музейних матеріалів, реалізуються різні матеріали інтерпретації головної теми музею. Часто саме на виставках виявляється новаторство, нові принципи експонування, нові тематичні та експозиційні рішення, які потім можуть бути використані у музейній діяльності [4].

У виставкових залах Закарпатського музею народної архітектури та побуту проходять різноманітні за характером виставки, але всі вони мають на меті більш широко представити історію та мистецтво нашого краю та країни в цілому. Музей активно співпрацює з художниками, народними майстрами, колекціонерами, з яскравими особистостями, результатом чого стають цікаві експозиційні проекти.

Одним із результатів цих виставок є поповнення фондів збірок музею. У даному повідомленні акцентуємо увагу на двох виставкових проектах, які впродовж багатьох років вже стали традиційними для ужгородського скансену – «Світ писанки» та «Натхненні лялькою» [1, с. 39; 2, с. 96; 3, с.136].

Останніми роками вже традиційними стали виставки писанок та ляльок (народних іграшок). Цьогоріч вже в дев'ятий рік поспіль наш музей у передвеликодні дні тішить краян та гостей міста мистецтвом писанкарства. Головною метою щорічної виставки «Світ писанки» є популяризація та розвиток писанкарських традицій Закарпаття та країни в цілому, ознайомлення з різновидами розпису писанки, відтворення її автентичних зразків, звернення уваги і пошани до українських народних традицій та звичаїв.

Щороку у виставках беруть участь близько 50 авторів, що представляли на розсуд відвідувачів музею понад півтисячі писанок, виконаних різними техніками. Завжди виставку вдало доповнювали музейні експонати, серед яких писанки та взірці народної тканини (рушники, великодні серветки, кошики, народне вбрання).

Ця виставка з рівня регіональної (обласної) на сьогодні переросла у міжнародну. У 2020 р. у зв'язку з пандемією COVID-19 виставка проходила в онлайн режимі. Саме в 2022 р. на виставці вперше були представлені роботи писанкарок із-закордону. Це роботи Марії Кравець з м. Свидник (Словацька республіка) та Петронелли і Андреї Ясіновські з Сучавського повіту (Румунія). У 2022 р. до виставки долучилась майстриня з м. Пореч (Хорватія) Міра Недіч. У 2023 р. до вже традиційних міжнародних учасників зі Словацької республіки, Румунії і Хорватії додалися майстрині – Маурен Майнаріч та Амалія Рандіч зі США, Яніс Шайн Граблер та Даяна Дідух з Канади, Магдалена Крачковська з Польщі, Марія Кнотова з Чехії.

Доволі широкою була географія учасників виставки з регіонів України. Місто Львів та Львівську область представляли – Наталія Янішевська, Наталія Чорна, Ольга Циквас-Шумська, Дзвінка Загайська, Ольга Назар-Ровецька, Галина Тудай та Марія Іванчишин. Окремо хочеться виділити й висловити щире подяку Національному музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття з м. Коломия Івано-Франківської області, які надали

дві композиції традиційних гуцульських воскових писанок. Свій колорит маю роботи майстринь з Тернопільщини – композиції Ростислава Крамара та писанки Катерини Поднежної. Писанкові традиції Хмельниччини можна було спостерігати на прикладі робіт Олени Самборської, Волині – Катерини Кримковської. Вже традиційно учасниками нашої виставки були майстрині з Києва. Цьогоріч це Олена Рутковська та Анна Котліна. Вперше у виставці «Світ писанки» в Ужгороді брала участь Аліна Лесична з Дніпра.

Значна частка учасників виставки представляла Закарпаття. Писанки, декоровані у різних техніках, на виставку подали писанкарки та писанкарі з Ужгорода – Роман Пилип, Кристина Кліса, Леся Рибалко, Марія Купарь, Марія Бабич, Олена Сігетій, Тетяна Поринець, Володимир Козурак. До експозиції виставки увійшли й три композиції з колекції Етнографічного музею КЗ «Закарпатський обласний організаційно-методичний центр культури» ЗОР. Дерев'яні писанки, декоровані випалюванням виготовляє Христина Герц з Мукачева. Як традиційні, так і сучасні інтерпретації писанкового оздоблення представили майстрині з Хустщини – Любов Поштак та Наталія Добош. Цікаві роботи подали майстрині з Виноградівщини – розпис на страусиних яйцях Марія Ващинець та керамічні магніти-писанки Ольга Гал. Вже не вперше участь у виставці бере писанкарка з Тячівщини Маріанна Решетар. Її композиції увійшли до центральної частини експозиції. 10 писанок з фаянсу підготувала Маріана Бордунов з м. Тячів. Писанкарство гуцулів Рахівщини на виставці презентувала майстриня з с. Кобилецька Поляна – Ольга Тайчук [5].

У серпні, напередодні Дня Незалежності України, у 2023 р. вже в п'ятий раз поспіль в ужгородському скансені відкриватиметься виставка «Натхненні лялькою». Зал прикрашатимуть надзвичайно гарні, особливі й барвисті ляльки. Кожна з них зачаровує своєю красою, деталями та тонкощами. Щороку понад 100 ляльок презентують майстрині із Закарпаття та інших регіонів України. Експозиція виставки будується згідно карти України – із заходу на схід.

Як і виставка писанок, даний виставковий проєкт переріс з обласного до міжнародного. Так у 2020 свою роботу на виставці представила майстриня з Норвегії Ніна Хаген. На виставці у 2022 р. були представлені реконструкції та авторські інтерпретації ляльок понад 40 майстринь з різних регіонів України. Всього – 160 робіт. Тематико-експозиційний план сформований за адміністративно-географічним принципом. Традиційно на виставці експонувались роботи майстринь із Закарпаття – Ужгорода, Перечина, Мукачева, Виногорова. Локальне розмаїття та регіональну специфіку народної ляльки можна було спостерігати на прикладі робіт майстринь зі Львівщини, Чернівців, Тернопільщини, Хмельниччини, Житомирщини, Києва та Київщини, Сумщини, Харкова та Харківщини, Полтавщини, Черкащини, Кропивниччини, Дніпра та Дніпровщини, Запоріжжя.

В офіційному відкритті виставки в режимі онлайн взяли участь близько двадцяти майстринь. Про основну мету роботи лялькарки розповідала майстриня з Німеччини Тетяна Золочевська. Своїми враженнями ділились Ганна Некрилова з Запоріжжя, Марина Дубровська з Харкова, Валентина Мірошник з Черкащини, Наталія Тищенко з Рівненщини. Важливе значення ляльки як оберегу підкреслили й місцеві майстрині – Олена Сігетій з Ужгорода та Тетяна Кречко з Перечина [6].

Обидва згадані в повідомленні виставкові проєкти є базою для поповнення фондів збірок писаної лялькарки ужгородського скансену.

1. Коцан В. Виставкова робота Закарпатського музею народної архітектури та побуту у 2021 р.: всеукраїнська та міжнародна складові. *Культурологічні джерела*. 2021. № 4. С. 39-42.

2. Коцан В. Популяризація мистецтва писанкового розпису (на прикладі діяльності Закарпатського музею народної архітектури та побуту). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. 2018. Вип. 38. С. 96-103.

3. Мегела М. Писанки у фондовій колекції Закарпатського музею народної архітектури та побуту. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. 2018. Вип. 39. С. 136-141.

4. Полак С.І. Популяризація народного мистецтва засобами виставкової діяльності (на прикладі Закарпатського музею народної архітектури та побуту). Дослідження, збереження, відтворення та популяризація культурної спадщини. [Текст] : збірн. наук.ст. / Упоряд. Г.В. Андял, В.В. Коцан. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2015. С. 220-226.

5. Благодійну виставку-продаж «Світ писанки» відкрили в Ужгороді. URL: <https://zakarpattia.net.ua/News/226958-Blahodiinu-vystavku-prodazh-Svit-pysanky-vidkryly-v-Uzhhorodi-FOTO>

6. У скансені в Ужгороді відкрили виставку «Натхненні лялькою – 2022». URL: <https://zakarpattia.net.ua/News/222425-U-skanseni-v-Uzhhorodi-vidkryly-vystavku-Natkhnenni-lialkoiu-VIDEO>

УДК 069.5-049.34(477):347.122:347.132.15(045)

МАЛЕЦЬ О.О.

доктор історичних наук, професор
Мукачівського державного університету
м. Мукачево

МАЛЕЦЬ Н.Б.

кандидат історичних наук, доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород

СВЕТЛІЧНИЙ І.

магістр міжнародного права, адвокат

ЗБЕРЕЖЕННЯ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ УКРАЇНИ ТА ЇХ ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Збереження фондів національних музеїв та музеїв іншого адміністративного підпорядкування регламентується законом України «Про музей та музейну справу». Недоліки практичного застосування законодавчих та підзаконних актів особливо яскраво проявились з початком конфлікту з російською федерацією, хоча дана проблема мала масу прикладів і в довоєнний час. [1]

У 1922-му з України вивезли скарби, цінність яких дорівнювала золотому запасу російської імперії 1915 року... Так, до музеїв Москви і Петербурга потрапили 63 колекції лише скіфського золота і скарбів Північного Причорномор'я. А ще ж 158 колекцій ранньослов'янських скарбів. Із них лише скарб із села Мала Перещепина – це 25 кілограмів золота і 50 кілограмів срібла. І це тільки у вимірі ваги, але ж ми розуміємо, що йдеться і про історичну, художню, культурну, духовну цінність цих речей. [6]

Тільки в 1922 році з церков Центрально-Східної України більшовики забрали 2850 пудів срібла. Це 45 650 кілограмів. Також – три пуди золота і 1397 каратів коштовних каменів. До Москви й Петербурга вивезли 150 приватних колекцій із 200 тисяч предметів, вартість яких становила на той час мільярд російських рублів. А це обсяг усього золотого запасу російської імперії станом на 1915-й рік. [5]

Це говорить, що Україна була надзвичайно багатою – як культурно, духовно, так і матеріально. Ці цифри наводили самі ж більшовики, члени комісій із вилучення цінностей. Цінності вони продавали на Захід, інколи за сміховинні суми. Два унікальні срібні іконостаси з церков України продали до Лос-Анджелеського музею за 3300 і 2700 доларів, у тодішньому еквіваленті. Найбільше вивозили після 1917 року. Зокрема, у 1920-ті роки і як продовження – у 1930-ті. Це практично збігається з геноцидом,

репресіями, Голодомором. Вивезення тривало і надалі, у різний спосіб. Постійні експедиції археологів із росії, з літньою практикою їхніх студентів, копали в Криму аж до 2014 року. А викопане везли на «опрацювання» в росію. На жаль, Україна за роки Незалежності не була спроможна організувати і фінансувати достатню кількість археологічних експедицій, щоб компенсувати чи бодай збалансувати процес нелегального вивезення. Дуже багато копають «чорні археологи», з якими на сьогодні немає можливостей боротися. На їхніх сайтах бачимо сенсаційні знахідки. Вони між собою спілкуються, продають-перепродують. Це якийсь паралельний, тіньовий світ, за своєю структурою подібний до наркобізнесу. «Золоті речі з багатющою символікою могли зробити лише скіфи...» [8]

Як правило, це наші святині. Або предмети релігійного вжитку, або наші державницькі інсигнії, регалії, атрибути влади – починаючи від найдавніших часів. Знаємо, що скіфи говорили своїм ворогам: «Ми готові воювати і тимчасово покидати свої території, але не чіпайте наших святинь!». Скіфи свої золоті витвори цінували насамперед за духовну складову. Вірогідно, саме через ідеологічний аспект науковцям у радянські часи не давали можливості досліджувати художній метал. За століття вийшли друком лише дві монографії на цю тему. У 1912 році польський колекціонер зі Львова Владислав Лозинський видав у Львові книгу «Золотарство львівське», [2] і в 1970-х роках дослідник Павло Жолтовський видав працю «Художнє лиття на Україні», що більшою мірою стосувалася дзвонів і гармат і завершувалася XVIII століттям. [3]

Фрагментами досліджується хіба що скіфське золото. Пектораль, яку знайшов археолог Борис Мозолевський, б'є рекорди за кількістю статей у «світовій павутині», їх сотні тисяч. Але ми не маємо розгорнутої, цілісної картини – що ж таке скіфське золото. [4] У скіфів було набагато розвиненіше бронзоліварне ремесло, ніж у греків. Якісь полонені чи просто наймані греки не могли зробити тих речей із багатющою символікою, атрибутикою і тим образно-символічним письмом, яке ми ще досі не розшифрували. Це могли зробити лише самі скіфи. Кількість їхніх пам'яток вражає – жодна інша цивілізація цього періоду, від VII по IV століття до нашої ери, не створила стільки високохудожніх предметів у золоті, як скіфи. [4]

Найбільш актуальним на сьогодні – шкода, завдана музейним колекціям військовими діями. Перший досвід українські музеї отримали під час анексії Криму. В тому випадку кримські музеї були просто захоплені, Україна втратила контроль над цінностями та експонатами. Не говорячи вже про приміщення музеїв. Єдиним винятком стала колекція скіфського золота, що на момент анексії знаходилася на виставці за межами України. Дану колекцію вдалось відстояти у міжнародних судах та довести власність України. Державними установами, в чій компетенції знаходяться подібні питання, жодних висновків зроблено не було. Тож наступними жертвами агресії стали донецькі та луганські музеї з їх безцінними колекціями. При тому, що час для реагування належним чином в даному випадку був. Особливо великі втрати для українських музейних колекцій були понесені у Донецькому краєзнавчому музеї. Доля колекції дорогоцінних металів на сьогодні невідома. Велика частина цієї колекції становили фонди з маріупольських музеїв. Належних наслідків з цього теж не було зроблено. Нормальним висновком з даних подій мала бути розробка протоколів евакуації музейних експонатів зі складанням списків по черговості порятунку примірників в залежності від їх цінності. На даний час подібні правові протоколи не розроблені, і відповідальні особи не мають чітких вказівок на випадки форс-мажору та не мають юридичної відповідальності.

Отож, з початком повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року більшість українських музеїв були банально не готові до належного правового реагування на військові дії та окупацію. Практично всі музеї, що потрапили під окупацію, були пограбовані або зруйновані. Пограбування зазнав Херсонський краєзнавчий музей. У фондах музею були колекція монет античних міст Північного Причорномор'я, великий

комплекс зразків холодної та вогнепальної зброї XVI-XX ст., колекція мисливських рушниць XVIII-XIX ст., зібрання порцеляни та антикварних меблів, колекція лапідарних пам'яток із Музею давнини Понту Скіфського. До приходу росіяньських «шанувальників чужого майна» у фондах музею налічувалося понад 173 тис. експонатів, функціонувало 6 відділень. Серед експонатів – одні з найкращих в Україні археологічних зібрань. Вік деяких із цих знахідок перевищував 7 тис. років. Все це вкрадено "асвабадітелями" у України. Шкода, що наша влада не передбачила такий хід подій і не евакуювала найцінніше. [7]

1. Закон України "Про музеї та музейну справу" (Відомості Верховної Ради України, 1995 р., N 25, ст. 191; 1999 р., N 28, ст. 231; 2001 р., N 2 - 3, ст. 10; 2002 р., N 12 - 13, ст. 92; 2003 р., N 10 - 11, ст. 86, N 24, ст. 159; 2004 р., N 17 - 18, ст. 250; 2008 р.)
2. Łożyński Władysław. Złotnictwo lwowskie w dawnych wiekach: 1384-1640. Lwów: Gubrynowicz i Schmidt, 1889. 95 s.
3. Жолтовський П. Художнє життя на Україні в XVI - XVIII ст. К.:Наукова думка. 1983. 180 с.
4. Жолтовський П. Художній метал. Історичний нарис. К.: Мистецтво, 1972. 114 с.
5. Шмагало Р. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції. Львів: Українські технології, 2005. 125 с.
6. Шмагало Р. Художня культура XXI ст.: між розвитком і геростратією. Науковий вісник Закарпатського художнього інституту. Ужгород, 2013. С. 143-153.
7. За матеріалами сайту violity.com
8. <https://www.facebook.com/profile.php?id=100081877710442>

УДК 069]:338.48-6:641/642(477)

МАРИНИЧ Р.С.
здобувач
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк
ДМИТРЕНКО А. А.
кандидат історичних наук, доцент
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк

«СМАЧНІ МУЗЕЇ» УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВКЛЮЧЕННЯ В СИСТЕМУ ГАСТРОНОМІЧНОГО ТУРИЗМУ

Їжа є базовою потребою для існування і розвитку біологічних організмів. Однак сьогодні ми використовуємо її не лише як засіб втамувати свої життєві потреби. Люди готують страви для задоволення смакових відчуттів та отримання естетичного задоволення від споглядання витворів кулінарного мистецтва. Музеї, присвячені їжі, дозволяють не лише подивитися на кулінарні витвори народу, але й спробувати її. Вони репрезентують регіональні особливості кухні, традиції території, на якій розміщені, та є своєрідними «архівом пам'яті», що зберігають кулінарні надбання цивілізації [2].

Українські музеї їжі репрезентують кулінарні надбання нашого народу, які формувалися тисячоліттями, у процесі пристосування до навколишньої дійсності. Їжа – це не просто матеріальні надбання народу, але й великий етнокультурний потенціал, який увібрав в себе способи заготівлі, обробітку і зберігання продуктів харчування; способи переробки; традиції, пов'язані з виготовленням страв та їх споживанням. А ще – це святкова і обрядова їжа (кутя, коливо, паска, коровай та ін.), яка несе велике символічне навантаження. Тому покликання музеїв їжі не тільки в тому, щоб продемонструвати ту чи

іншу страву, а представити про неї найбільше інформації, той символічний зміст, який вона несе. І, звісно, показати місце тих чи інших страв, способів приготування у сучасному соціокультурному просторі. Адже глобалізація дуже швидко поглинає етнічні культури. А їжа – це надзвичайно важливий етнокультурний чинник, який може протистояти глобалізаційним процесам і увійти в глобалізований світ із своїми етнокультурними набутками. Адже їжа, як з'ясувалось у процесі включення борщу до Репрезентативного списку ЮНЕСКО – це не тільки їжа і традиція, це політика, політика просування наших етнокультурних надбань у світі.

У процес популяризації борщу включилася вся Україна і українці за кордоном. Вони готували, презентували, годували мешканців багатьох міст і містечок в різних куточках світу і це мало свій результат. Саме тоді, коли борщ подали до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини, етнографиня Олена Щербань відкрила у своїй садибі в Опішні (Полтавщина) інтерактивний «Музей звареного борщу», який вже став затребуваною туристичною локацією [5]. Але, не борщем єдиним...

В основі української кухні не тільки овочеві, а й борошняні страви. Маємо їх незлічиму кількість. Саме хліб був основою харчування українців мабуть упродовж тисячоліть, адже «Хліб усьому голова», тому «Без хліба худа бесіда». Музеї, куточки хліба в останні десятиліття стали доволі поширеними в закладах середньої і професійної освіти, як то «Народний Музей хліба» Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України, в експозиції якого різноманітні види хлібів [2]. «Музей хліба» у Переяславі переносить відвідувачів у незвичайну мандрівку хліба від поля до столу [4]. А от «Музей живого хліба» в Опішні – інтерактивний, можна взяти участь у випіканні «живого» хліба без дріжджів [5]. Хліб є, а як без сала, з яким асоціюють українців? Цей етнокультурний символ популяризує музей-ресторан у Львові, декорований картинами із зображенням сала, а культура споживання сала представлена «сальним меню» [2].

Національна кухня українців відома і своїми напоями. Але якщо квас був щоденною їжею, то узвар, сичений мед, пиво – святковими і навіть ритуальними. Згодом поширилась і культура виготовлення вина та горілки. Тому в останні роки в Україні стали поширеними музеї, присвячені напоям, насамперед меду. Музей меду є у сусідньому з Луцьком селі Баєві, де представлені здобутки волинського бджільництва, а в Луцьку – центр традиційної культури «Медова хата», обидва створені Братством бджолярів Землі волинської «Ройовий стан». «Музей меду» вже включений до туристичних «магнітів» Волині. Орім меду, медових напоїв, медових ліків та косметики, тут є експозиційна зала і відкрита вулична експозиція, де представлені вулики. Затребувана у туристів і «Медова хата» [3]. У Мукачеві є приватний музей «Медовий дім», де представлені зразки меду не тільки Закарпаття, а й з інших країн світу [6]. Незважаючи на війну, «Музей меду сім'ї Скоркіних» 2022 року відкрився у Великій Писарівці на Сумщині [1].

Інтерактивний музейно-культурний комплекс «Львіварня» у Львові, присвячений традиціям пивоваріння, функціонує як платформа для культурних і ділових подій – виставок, зустрічей та ін. Експозиція представлена численними «пивними» артефактами: дерев'яний водогін середньовічної львівської пивоварні, пристрої для виготовлення та розливу пива, величезні кришки від пивних бочок, старовинні пляшки і пивні етикетки, 10-літровий келих Роберта Домса, одного з акціонерів Львівської пивоварні [2].

Центр культури вина у Шабо на Одещині, представляє 200-річні традиції виноробства. Тут можна побачити дозрівання вин устаровинних винних підвалах, пройтися коньячним двором, підземним сховищем і таємничим «музейним лабіринтом», дегустувати зразки фірмових вин [2]. Центр давно став туристичною атракцією.

«Музей горілки» у селі Малинівка на Харківщині представлений предметами, що репрезентують історію приготування і споживання міцного напою – самогонні апарати,

колекція пляшок, чарок, графинів та ін. [2]. Прикро, але завод, на території якого розміщений музей, постраждав від російських обстрілів.

«Країна Шоколадія» репрезентує «солодкі» традиції українців. Так, традиції, адже навіть культуру приготування кави в Європі пов'язують з українцями. Шоколадні скульптури – від мініатюрних до двометрових, квіти, упаковки для шоколаду, а ще – «шоколадна» дегустація приваблює різновікову аудиторію. У «Музеї шоколаду» в Одесі, окрім фігурок, можна побачити ще й «шоколадні» картини [2].

Це лише частинка того, що можна побачити і скуштувати в різних регіонах України. Тепер створено багато етноресторанів, які часто позиціонують себе як ресторан-музей. Вони не тільки декорують інтер'єри традиційними для певного регіону предметами, начинням, але й позиціонують себе як заклади регіональної кухні. Серед таких назвемо ресторани-музеї в Карпатах відомі традиційними баношем, бограчем, стравами з річкової карпатської форелі та ін. А ще, Музей грибів на Івано-Франківщині, Музей гуцульської бринзи на Закарпатті, Музей вергунів (своєрідне печиво, смажене в суміші смальцю і олії) на Полтавщині, Музей сиру у Києві і музей сиру «Добра ферма» у с. Івки на Київщині та ін.

Отже, в Україні є багато «смачних» музеїв, які можна розглядати як сучасні платформи для розвитку міжмузейної комунікації і репрезентації кулінарних надбань українців. Одні з них давно стали активними туристськими локаціями (Баїв, Львівварня, Шабо та ін.), в інших – це попереду, після Перемоги!

1. Ворона К., Ніколаєва Ю. 36 років займаються бджільництвом. У Великій Писарівці родина пасічників відкрила музей меду. URL: <https://suspilne.media/273370-36-rokiv-zajmautsa-bdzilnictvom-u-velikij-pisarivci-rodina-pasicnikiv-vidkrila-muzej-medu/>.

2. Їжа назавжди: «смачні» музеї і пам'ятники України. URL: <https://ua.igotoworld.com/ua/article/658 vkusnye-muzei-i-pamjatniki-ukrainy.htm>.

3. Музей меду. Баїв. URL: <https://findandfollow.com.ua/zahid/volynska-oblast-2/muzej-medu-bayiv>.

4. Музей хліба. URL: <http://perejaslav.org.ua/places/muzej-hliba.html>.

5. На Полтавщині з'явилися два «смачні» музеї – борщу та хліба. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3141389-na-poltavsini-zavilisa-dva-smacni-muzei-borsu-ta-hliba.html>.

6. Савицька М. Перший в Україні музей меду відкрився в Мукачеві (ФОТО). URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/72261-Pershyi-v-Ukraini-muzei-medu-vidkryvsia-v-Mukachevi>.

УДК 069.5-022.532

ПАВЛІК К.

магістр

Волинський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк

ВИСТАВКОВА РОБОТА У КОЛОДЯЖНЕНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОМУ МУЗЕЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Виставка – це один з способів публічно презентувати музей, продемонструвати надбання фондів сховищ і свої напрацювання. У Колодяжненському літературно-меморіальному музеї Лесі Українки за час його роботи було представлено різноманітні виставкові проекти, що висвітлюють життя та діяльність Косачів.

Популярними у музеї є виставки етнографічного характеру. Так, до свята Великодень у 2017 р. в музеї представлено виставку «Великодні писанки Олени Пчілки». За свого життя Ольга Косач видала збірку «Український народний орнамент: вишивки ткани, писанки. Киев, 1876». На одному з аркушів було розміщено кольорові замальовки

орнаментів 22 традиційних писанок і однієї дряпанки. На виставці продемонстровано відтворені за зразками, зібраними Оленою Пчілкою, писанки колодяжненців. Вдалим доповненням виставки стала колекція великодніх листівок з обов'язковими атрибутами: паскою, крашанками і писанками, курчатками, біблійними сюжетами і неодмінним написом: «Христос Воскрес!» [1]. Ще одна етнографічна виставка відбулась у 2019 р. під назвою «Етнографічні узори Олени Пчілки», де гостям пропонувалося ознайомитися із стилем одягу Олени Пчілки та також із зафіксованими нею орнаментами української вишивки [2].

Одним із напрямів виставкової роботи музею є знайомство з маловідомими для широкого загалу членами родини Косачів. Так, на виставці «Юрій Косач. Особистість, творчість, доля» (2018 р.) відвідувачі могли ознайомитися з роботами письменника, побачити його особисті фотографії, закордонний паспорт, а також журнал «За синім океаном» редактором якого був Юрій Миколайович Косач [4].

До 150-річчя від дня народження Лесі Українки була відкрита виставка «Я стільки світів з'їздила...», яка репрезентувала географію подорожей поетеси. Цікавим експозиційним вирішенням стала подача матеріалу у вигляді постерів на фейсбук сторінці, на яких хрестоматійні світлини, цитати з листів, поштові листівки початку ХХ ст. були доповнені сучасними фото та ніби розповідали про подорожі Лесі Українки. Під час відкриття виставки присутні мали змогу поставити «лайки» на візуально відтвореній фейсбук сторінці Лесі Українки і в такий спосіб повзаємодіяти з виставкою [5].

У 2022 р. відкрилася виставка «Жінки родини Косачів в портретах», присвячена 173-й річниці від дня народження Олени Пчілки. На ній були представлені роботи художників: В. Чебаника, П. Басанця, П. Сензюка, В. Михальської, Л. Іванової, Є. Безніска, І. Дацюк, В. Королюка. Огляду представлено жіночі зображення, виконані в різній техніці, на особливу увагу заслуговують копії, виконані Костянтином Криловим, прижиттєвих портретів Лесі Українки авторства Івана Труша та Фотія Красицького. [3].

Як бачимо, Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки, здійснюючи виставкову роботу, популяризує родину Косачів, життя та творчість Лесі Українки і Олени Пчілки, звертається до актуалізації традиційної культури українців, розкриває маловідомі факти про побут ХІХ століття та українську інтелігенцію. Підкреслимо, що у виставкових проєктах музею поєднуються фондові предмети, зокрема й меморіальні, та сучасні фотоматеріали; з'являються нові форми подачі інформації – постери, як сторінки у соціальних мережах тощо, що спрямовано на зацікавлення цільової аудиторії та задоволення її потреб.

1. Великодні писанки Олени Пчілки. URL: <https://www.hroniky.com/news/view/7864-velykodni-pysanky-oleny-pchilky>

2. Виставка «Етнографічні узори Олени Пчілки». URL: <https://www.facebook.com/2238612136415855/posts/2366595656950835/>

3. У музеї на Волині відкрили виставку «Жінки родини Косачів у портретах». URL: <https://kultura.rayon.in.ua/news/527125-u-muzei-na-volini-vidkrili-vistavku-zhinki-rodini-kosachiv-u-portretakh>

4. Юрій Косач. Особистість, творчість, доля. URL: http://volyn-kray-mus.at.ua/news/jurij_kosach_osobistist_tvorchist_dolja/2018-11-15-1827

5. «Я стільки світів з'їздила»: в Колодяжному відкрили виставку про поетесу «надмірної ерудиції». URL: <https://www.volyn.com.ua/news/176009-u-kolodiazhnomu-vidkrily-vystavku-pro-poetesu-nadmirnoi-erudytsii>

УДК 069.5:316.47-29.3

ПАСТЕРНАК І. І.

здобувач

Волинський національний університет

ДОСТУПНІСТЬ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНКЛЮЗИЄЮ

Одним з напрямів трансформації сучасної музейної галузі є збільшення рівня інклюзивності у музейній роботі. Метою адаптації експозицій до потреб людей з інвалідністю у музеях є їх соціалізація, досвід, взаємодія, інформування та залучення до культурних цінностей та пам'яті.

Національна стратегія із створення безбар'єрного простору на період до 2030 року [6] визначає важливі складові, забезпечення яких сприятиме розвитку інклюзивного середовища в культурних установах, зокрема в музеях. Однак, досі бракує достатніх кроків від музейних інституцій України у розробці інклюзивної політики, відкритості до культурного різноманіття, взаємодії та міжкультурного діалогу. Основною проблемою є відсутність достатнього фінансування закладів культури, зокрема музеїв, у питаннях розробки інклюзивних продуктів та послуг.

Моніторинг стану інклюзивності музейної галузі свідчить, що майже половина музеїв України є фізично недоступною для людей з інвалідністю [7]. Люди з інвалідністю не мають доступу до музейних експозицій, зокрема, відсутня можливість вільно пересуватися в музейних приміщеннях та можливість огляду експозицій для людей на колісних кріслах, що не відповідає принципам універсального дизайну.

Загалом доступність музею для людей з інвалідністю забезпечується спеціальним ресурсом: музейні фахівці з інклюзії, які постійно розвивають і поглиблюють свої компетенції, сучасні інклюзивні програми, інформаційні продукти та послуги, підготовлений для прийому людей музейний персонал «першої лінії контакту».

Музеї України переважно створюють музейні інклюзивні продукти та послуги під потреби окремих соціальних груп. Для незрячих та людей з порушенням зору у провідних музеях України використовуються такі засоби: шрифт Брайля під час виставок та подання інформації про музейні експонати та музей загалом, збільшений друк; тактильні матеріали, зокрема, тифлографіка, 3D-друк, копії, моделі, рельєфи. Аудіодескрипція поряд із тифлографікою і тактильними макетами є одним із універсальних джерел отримання незрячими відвідувачами інформації про музейні експонати. Для доповнення та емоційного насичення експозиції музеї використовують не лише аудіодескрипцію, а й фонову музику, звукові ефекти, діалоги та усні свідчення очевидців подій. У Музеї Пінзеля у Львові доступні аудіогіди та аудіодескрипція, що доповнюють візуальні враження відвідувачів та знання про контекст експозиції [5]. У Музеї Львів стародавній є аудіогід 9 мовами, доступний зі смартфона [8, с. 21].

Тактильні копії творів мистецтва доступні лише в окремих музеях України, що є єдиним способом задоволення потреби людей з порушенням зору в ознайомленні з мистецтвом. Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків впроваджує у постійну практику виготовлення тактильних копій та мнемосхем в оригінальній техніці [1]. Під час спеціалізованих екскурсій та занять для незрячих та слабозорих людей у музеї використовують альбоми з пластиковими тактильними копіями, інформаційні таблички українською та англійською мовами, дубльовані шрифтом Брайля.

Нечуючі та люди з порушеннями слуху потребують адаптації музейних продуктів на основі таких засобів: переклад жестовою мовою; використання спрощеної мови; світлові ефекти; тактильні матеріали. Однак, в українській жестовій мові майже немає термінів, пов'язаних з мистецтвом, що ускладнює практичне застосування в музейній діяльності цієї технології. В Одеському художньому музеї для людей з порушенням слуху створено відеоексплікації для восьми картин з експозиції музею мовою жестів, які можна

подивитися за допомогою QR-кодів. У Харківському художньому музеї для людей із порушенням слуху доступні відеогіди, перекладені на жестову мову [8, с. 9].

Для людей з інтелектуальними порушеннями існують труднощі зі сприйняттям усних та письмових текстів. Важливим засобом подолання цього бар'єру є використання у музейній діяльності доступної мови. Наприклад, Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків працює в напрямку запровадження ментальної та сенсорної доступності – впровадження впровадженню методик легкого читання, легкої мови та доступного друкованого дизайну.

Музеї України створюють спеціальні програми для людей з інвалідністю. Музей Голодомору проводить адаптовані екскурсії та освітні заняття для незрячих [2]. Одеський художній музей проводить експрес-екскурсії для людей з особливостями ментального розвитку, під час яких екскурсоводи розповідають інформацію в спрощеному форматі [4].

До п'ятірки найдоступніших музеїв України за рейтингом проекту «Inclusive Travels in Ukraine: доступність музеїв України» увійшли: Національний культурно-мистецький комплекс-музей «Мистецький арсенал», Національний музей історії України у Другій світовій війні, Музей «Становлення української нації» та Музей історії Києва [3].

Отже, використання музейних практик адаптації музейної експозиції для відвідувачів з інклюзією залишається рідкістю. Це означає, що цілі групи людей залишаються поза музейним простором. Перспективами ефективного розвитку музеїв може стати залучення нових форм співпраці з вітчизняними та міжнародними організаціями. Налагодження тісного партнерства з фахівцями для впровадження кращих практик інклюзії, розробка окремих спеціальних документів з інклюзивної політики музею та формування комунікаційної стратегії.

1. Мистецтво на дотик: тактильні копії експонатів музею Ханенків. URL: <https://antikvar.ua/mystetstvo-hanenkiv-na-dotyk/> (дата звернення: 17.03.2023).
2. Музей голодомору. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/accessibility/vidviduvachi-ta-vidviduvachky-z-riznymu-tyramy-invalidnosti/> (дата звернення: 17.03.2023).
3. Названо найбільш інклюзивні музеї України. URL: <https://zruchno.travel/News/New/6021?lang=ua> (дата звернення: 17.03.2023).
4. На слух і дотик: як в Одеському художньому музеї впроваджують інклюзивність. URL: <http://www.korydor.in.ua/ua/stories/na-slukh-i-dotyk-iak-v-odeskomu-khudozhnomu-muzei-vprovadzhuut-inkliuzyvnist.html> (дата звернення: 17.03.2023).
5. У Львові відкриють оновлений Музей Пінзеля: він стане безбар'єрним. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=63982> (дата звернення: 17.03.2023).
6. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021, № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#n10> (дата звернення: 17.03.2023).
7. Inclusive Travels in Ukraine: доступність музеїв України. URL: <https://www.facebook.com/TravelsInUkraine/> (дата звернення 17.03.2023).
8. Ясеновська М., Зіненко О. Кращі практики інклюзії. Friedrich Ebert Stiftung. 2020. № 32. С. 1–32.

УДК 069.5:616.9-036.21./22

ТОМЧУК А.
здобувач
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк

НОВІТНІ ФОРМИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пандемія COVID-19, яка з березня 2020 р. почала стрімко набирати обертів, торкнулася багатьох сфер життя українського суспільства. Вона стала справжнім випробуванням і для музейних закладів України, як і для музеїв світу загалом, внесла відчутні корективи у їх діяльність. У квітні 2020 р. переважна більшість музеїв світу зачинилися для відвідувачів, а вже у травні того ж року поширилася думка, що кожен восьмий музей світу невдовзі може зникнути [2, с. 84].

Через економічні труднощі, спричинені пандемією COVID-19, відсутністю відвідувачів, значним скороченням надходження коштів тощо музейні заклади були змушені трансформувати свою роботу. Допоміжними інструментами для виживання стали нові форми он-лайн-комунікацій між музеєм та відвідувачами, заходи з широким застосуванням інформаційних технологій, реклами, залученням фахівців сфери ІТ, просування музейного продукту у соціальних мережах. Проведений дослідниками моніторинг показав, що діяльність музеїв, пов'язана з діджиталізацією, на кінець 2020 р. зросла на 15%, а присутність музеїв у соціальних мережах зросла вдвічі для більш ніж половини музеїв світу [2, с. 85].

Україна як член ЮНЕСКО активно долучалася до обговорення міжнародним співтовариством питань діяльності музеїв в період пандемії COVID-19. Обговорювалися і конструктивно вирішувалися питання впровадження нових форм популяризації музейних колекцій, проведення експозиційно-виставкової роботи, ін. 19 лютого 2021 р. між Міністерством цифрової трансформації України та Українським культурним фондом було підписано меморандум про співпрацю та сприяння реалізації державної політики у сфері цифрової трансформації, цифрових інновацій, цифрових навичок у сфері культури і мистецтв [4]. Провідні музеї України показували приклад роботи в період пандемії COVID-19, ділилися досвідом комунікації з відвідувачем через музейні соціальні мережі. Зокрема, Дніпропетровський національний історичний музей імені Д. Яворницького організував всеукраїнський он-лайн-форум «Музейний менеджмент перед викликами COVID-19» [2, с. 86].

До прикладу музейних закладів, які швидко адаптувались до змін, можна віднести Дніпропетровський художній музей. Наукові співробітники закладу створили 3D-тур експозицією, підготований з допомогою «Google Ukraine», влаштовували в он-лайн-режимі конкурси, вікторини та провели віртуально «Ніч музеїв-2020» - захід, присвячений Міжнародному дню музеїв. Якщо говорити загалом про он-лайн відвідуваність, треба зазначити певну статистику: у Дніпропетровському художньому музеї відвідуваність в цифровому просторі зросла у дев'ять разів. Загальна кількість відвідувачів за 2020 р. – 81 тис. 300 осіб, з них 72 тис. 730 – в он-лайн (у 2019 р. он-лайн відвідань - 8 тис. користувачів). Наступний показник: кількість відвідувачів, які прийшли безпосередньо до музею, зменшилась на 40% (2019 р. – 14,2 тис. / 2020 р. – 8,5 тис.) [6].

Варто зазначити, що збільшення он-лайн активності спостерігалось серед відвідувачів Хмельницького обласного художнього музею, де у 2020 р. число інтернет-користувачів становило 179 тис. осіб, у той час як оф-лайн – всього 14 тис. Тому можемо констатувати, що віртуальна реальність стала тією територією, навколо якої з весни 2020 р. було сконцентровано значну увагу культурних інституцій.

Ще одним прикладом нових форм популяризації колекцій став віртуальний музей Барської кераміки на Вінниччині. Тут відвідувачам пропонувалося ознайомитись з унікальними зразками гончарного мистецтва XVII-XIX ст. і дізнатися про установи та приватні колекції, в яких вони зараз перебувають на зберіганні. Важливо, що інформацію на сайті музею було викладено трьома мовами – українською, польською та англійською.

Нааявний також науковий опис експонатів, а зображення у форматі 3D надає можливість оглянути їх з усіх боків [3].

Ключову роль у популяризації музейних колекцій в період пандемії COVID-19 відігравали інформаційні технології. Саме вони забезпечували «занурення» відвідувача в ідею відповідного розділу експозиції чи виставки, сприяли знайомству із колекціями музейного закладу [5, с. 80].

Цікавий досвід було запроваджено у Чернівецькому обласному художньому музеї. Тут у 2020 р. застосували технологію VR-прогулянки для твору образотворчого мистецтва «Сінокіс» авторства українського художника Миколи Глуценка. Відвідувачів дійства перенесла у віртуальну реальність мисткиня з Харкова Віра Дегтярьова. Через рік до проєкту долучився художник Нікіта Худяков. За його ініціативи і активної участі вдалося у мистецькому просторі Чернівецького обласного краєзнавчого музею реалізувати проєкт, де майстерно поєднано стародавню кам'яну сокиру з візерунком трипільської культури. Тривимірний артоб'єкт можна розглянути у смартфоні, відсканувавши QR код, незалежно від місця перебування глядача [1].

Підсумовуючи вищенаведений матеріал, зазначимо, що пандемія COVID-19 спричинила значний поштовх для застосування нових форм роботи музеями України, у тому числі щодо пошуку шляхів популяризації власних колекцій. Вітчизняні музейні заклади результативно використовували он-лайн-виставки, вікторини, віртуальні екскурсії, знайомили з музейними предметами, які зберігаються у фондосховищах, організовували 3D-тури експозицією, он-лайн-фестивалі тощо. Усе це допомагало підтримувати певну комунікацією з відвідувачами, шукати нові ефективні форми представлення музейних колекцій для широкого загалу.

1. *Віртуальна реальність у чернівецьких музеях: як осучаснити мистецтво та отримати під це грант* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kitsman.city/articles/141422/virtualna-realnist-u-cherniveckih-muzeyahyak-osuchasniti-mistectvo-ta-otrimati-pid-ce-grant>.

2. *Гаврилюк С. Музеї світу в умовах пандемії COVID-19: проблеми і досвід виживання. Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 10. Луцьк : ПП «Волинська друкарня», 2020. С. 83–87.*

3. *Котубей О. На Вінниччині створили тримовний віртуальний музей Барської кераміки / Олеся Котубей* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://suspilne.media/176854-na-vinnicini-stvorili-trimovnij-virtualnij-muzej-barskoi-keramiki/>.

4. *Мінцифри та Український культурний фонд підсилюють підтримку проєктів із цифровізації* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifra-ta-ukrayinskij-kulturnij-fond-pidsilyuyutpidtrimku-proektiv-iz-cifrovizaciyi>.

5. *Паур І. В. Основи музейної справи : навч.-метод. посібник для організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. Кам'янець-Подільський : Видавець Панькова А. С., 2021. 204 с.*

6. *Суспільне медіа. «Як українські музеї змінюються і ставлять рекорди з онлайн-відвідувань у часи пандемії».* [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://suspilne.media/134641-ak-ukrainski-muzei-zminuutsa-i-stavlat-rekordi-z-onlajn-vidviduvan-u-casi-pandemii>.

УДК 069.5-022.532

ЧИБИРАК С. В.,
кандидат історичних наук, доцент
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИСТАВКОВІЙ РОБОТІ МУЗЕЇВ

Сьогодні виставкова робота є одним із можливих способів демонстрації колекції. Також вона є важливим показником науково-дослідної роботи музею і часто презентує її результат. Наявність виставкового проекту дозволяє підтримувати наявні та створювати нові шляхи взаємодії музею з відвідувачами.

Виставкові проекти все частіше спрямовуються на відображення подій, явищ, проблем, які є зрозумілі та важливі для сучасного відвідувача. Під час їх експонування проводяться обговорення, дискусії, формується власна позиція, звертається увага на цінності в житті людини. Наприклад, сьогодні в Україні та багатьох країнах світу актуальною та соціально ваговою, хоч і складною у подачі, є тематика активної фази російсько-української війни. Її намагаються розкрити через емоції, сімейні історії чи дитяче сприйняття (українсько-польська виставка «Мамо, я не хочу війни» [3], «Виставка про наші відчуття» [1], виставка «Українка» [11], фотовиставка «Невід'ємні» [13], фотовиставка «Янголи спорту» [7] та ін.). Звернемо увагу на імерсивну виставку «Україна земля сміливих», що була відкрита у Торонто [12]. Вона дозволяє зануритись в емоції українців, відчути себе присутніми під час військових подій в Україні. «Виставка про наші відчуття» у Митецькому Арсеналі презентує 15 відеоісторій, що є своєрідним висвітленням власного досвіду сприйняття воєнних подій [1]

Активно нині презентують виставки сучасні митці, які арт-проекти створюють в умовах війни чи з використанням елементів військового спорядження як частини інсталяцій, або ж взагалі перетворюючи зброю на мистецький об'єкт (виставка «Зброя культури» [5], проект ArtArmog (АртБроня) [8], виставка «Опір» [6], виставка «Нездолані» [10]). Зауважимо, що часто такі арт-твори виставляються після виставки на аукціон із метою підтримки Збройних сил України.

Окремі виставкові проекти поставили собі за мету зібрати докази воєнних злочинів росіян в Україні. Зокрема, це проект PinchukArtCentre, що об'єднав дві виставки «Дім російських воєнних злочинів» та «Коли віра зрушує гори». «Кульмінація цього проекту – відео, яке створив Олексій Сай, зібравши 6400 зображення, що фіксують воєнні злочини, вчинені окупантами в Україні. Масштаб цієї роботи в поєднанні з агресивною подачею та звуковим супроводом здатний надовго шокувати глядача» [2].

Музеї розуміють свою місію й в навчанні громадян безпечного поводження зі зброєю [4]. Цій проблемі присвячені й виставкові проекти. Наприклад, у Львові презентували навчально-інтерактивну виставку «Зброя перемоги», на якій за допомогою VR-тренажера можна навчитися користуватися різними видами озброєння. Цей виставковий проект передбачає зустрічі з кінологами, тематичні лекції про зброю, медицину, планується збір коштів та організація благодійного аукціону для підтримки військових [9].

У проекті «30 років Свободи» митці з понад 10 країн використали новітні технології (VR, AR, відеоарт та NFT експонати). Українське цифрове та медіамистецтво презентує причини та наявні наслідки російської агресії.

Як бачимо, увага світової спільноти нині прикута до подій російсько-української війни, тому в українських, так і музеях світу активно висвітлюється дана тематика. Через виставки українці можуть розказати про себе, свою культуру та мистецтво, віднайти спільні культурні та/або історичні цінності з іншими країнами. Для цього автори виставкових проектів використовують сучасні технології, психологічний вплив на емоції людини, викликаючи співпереживання, впевненість у перемозі, створюють об'єднавчі настрої соціумі тощо. У перспективі, після перемоги, музеї можуть збільшити власну аудиторію через залучення не лише внутрішнього, а й зовнішнього туриста.

1. Виставка про наші відчуття. URL: <https://artarsenal.in.ua/vystavka/vystavka-pro-nashi-vidchuttya/>
2. Російські воєнні злочини. URL: <https://new.pinchukartcentre.org/russian-war-crimes-ua>
3. У Варшаві відкрили українсько-польську виставку «Мамо, я не хочу війни». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3614711-u-varsavi-vidkrili-ukrainskopolsku-vistavku-mamo-a-ne-hocu-vijni.html>
4. У Волинському регіональному музеї українського війська та військової техніки у Луцьку проводять безплатні заняття з поводження зі зброєю. URL: <https://volynonline.com/u-volynskomu-regionalnomu-muzeji-ukrayinskogo-vijska-ta-vijskovoyi-tehniky-u-luczku-provodyat-bezplatni-zanyattya-z-povodzhennya-zi-zbroyeu/>
5. У Запоріжжі зброю перетворили на мистецькі експонати. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3593189-u-zaporizzi-zbrou-peretvorili-na-mistecki-ekspnati.html>
6. У Канаді проходить виставка сучасного українського мистецтва, створеного під час війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3596260-u-kanadi-prohodit-vistavka-sucasnogo-ukrainskogo-mistectva-stvorenogo-pid-cas-vijni.html>
7. У київській «Я Галереї» презентували проєкт-реквієм за загиблими спортсменами. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/3597533-u-kiivskij-a-galerei-prezentovali-proektrekviem-za-zagiblimi-sportsmenami.html>
8. У Київському метро презентували унікальний проєкт «АртБроня». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3593484-u-kiivskomu-metro-prezentovali-unikalnij-proekt-artbrona.html>
9. У Львові відкрилася інтерактивна виставка «Зброя перемоги». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3640122-u-lvovi-vidkrilasa-interaktivna-vistavka-zbroa-peremogi.html>
10. У Празі відкрилася виставка «Нездолані» львівського артпроєкту. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3600251-u-prazi-vidkrilasa-vistavka-nezdolani-lvivskogo-artproektu.html>
11. У Сеймі Польщі відкрили виставку «Українка». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3623049-u-sejmi-polsi-vidkrili-vistavku-ukrainka.html>
12. У Торонто відкрили імерсивну виставку «Україна земля сміливих». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3575409-u-toronto-vidkrili-imersivnu-vistavku-ukraina-zemla-smilivih.html>
13. У Франківську відкрили фотовиставку «Невід'ємні» про тих, хто чекає рідних з війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3600883-v-ivanofrankivsku-vidkrili-fotovistavku-nevidemni-pro-tih-hto-cekae-ridnih-z-vijni.html>

СЕКЦІЯ 2. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ

УДК 005.72:17.023.36-044.235:341.31

КОЧАН В.В.
здобувач
Мукачівський державний університет
м. Мукачево
ЧОРІЙ М.В.
старший викладач
Мукачівський державний університет
м. Мукачево

НОВІ КУЛЬТУРНІ ІНСТИТУЦІЇ, ЩО ВІДКРИЛИСЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну з 24 лютого 2022 року росіяни не припиняли знищувати культурну спадщину України та вщент зруйнували 63 музеї та галереї. Такі дані прес- служби Міністерства культури та інформаційної політики. Міністр культури Олександр Ткаченко зазначив, що станом на 1 лютого 2023 року пошкоджено або зруйновано понад 1500 об'єктів культурної спадщини. До цієї статистики потрапляють здебільшого пам'ятки архітектури, будівлі музеїв, шкіл, університетів, будинків культури. Завдані збитки вже оцінюють у сотні мільйонів доларів. Безперечно, всі ці жахіття з приводу пограбування свідчать про нищівну боротьбу росіян проти нашої власної культури та ідентичності. Крім того, це вимагає від нас негайних дій щодо криміналізації російської діяльності у сфері культури.

Будь яка статистика втрат культурного фронту не є кінцевою. По-перше, війна триває, а отже, й обстріли мирних українських міст не припиняються. По-друге, відсутня вичерпна інформація щодо стану пам'яток на тимчасово окупованих територіях.

Поки росіяни продовжують нищити все на своєму шляху, українці не тільки намагаються зберегти життя, а й рятують музейні експонати, проводять концерти в укриттях, відкривають нові культурні та освітні установи тощо.

Заклади культури, що відкрилися після 24 лютого 2022 року [1]:

Музей української культури в селі Михайлівка на Одещині

На початку січня 2023 року в селі Михайлівка на Одещині відкрився музей української культури. Михайлівка – справжнє козацьке село, де українські традиції глибоко пустили коріння у побут її мешканців, і відкриття музею є напрочуд символічним у час військової агресії Російської Федерації, коли знищується саме культура та історична спадщина. Ініціаторкою створення музею української культури стала ентузіастка музейної справи Надія Спориш. Вона й збирала перші експонати: фотографії, предмети побуту тощо. Музей пишається тим, що має вишиту картину "Українка", яку створювали протягом 20 років жінки, які перебували у місцевому пологовому будинку.

Музей меду у Великій Писарівці на Сумщині

19 серпня 2022 року, в День пасічника, в селищі міського типу Велика Писарівка на Сумщині Олексій Скоркін разом зі своєю родиною відкрив музей меду. Бджільництвом вони почали займатися у 1986 році, коли до них залетів рій бджіл. Зараз вони мають вже 146 вуликів. Олексія Скоркіна цікавить не тільки мед, а й український побут, стародавні речі. Як розповідає сам чоловік, щось йому подарували, а щось незвичне він придбав сам, скомпонував – так і виник музей. Найважче йому знайти вишиванки та інші предмети вжитку. Музей – це окремий будинок на території. Пасіка розташована на подвір'ї. Господарі зустрічають людей за українськими традиціями та звичаями, розповідають про українське бджільництво, рідний край.

Також проводяться майстер-класи. Це і майстер-клас по куштуванню сотового меду, для діток – з горіхами. Господар розповідає про пилок, показує процеси медогонки. За програмою також передбачена дегустація медовухи, меду. Пригощають гостей трав'яним чаєм та місцевими наїдками.

На території відкрито локацію з Гетьманським парком, де відвідувачам пояснюють як бджоли збирають мед з екологічно чистих трав.

Олексій Скоркін розповідає, що після повномасштабного вторгнення постало питання: завершувати розпочату справу й відкривати музей чи ні. Але вирішив, що кожна справа, яку розпочав, має логічно завершуватися.

Музей трофеїв з поля бою у Кропивницькому

Музей розташований у громадському просторі "Кроп:hub". Саме там можна побачити трофеї з Луганської, Донецької, Харківської та Херсонської областей, які почали збирати ще у 2014 році. У 2022 році колекція поповнилася. Тут зберігається

півтори сотні трофеїв: одяг, сухпайки, частини ракет, дронів та гелікоптерів, гроші та одяг російських окупантів тощо.

Музей-будинок Дмитра Чижевського в Олександрії на Кіровоградщині

Музей, присвячений видатному українському науковцю Дмитру Чижевському, відкрили в місті Олександрія Кіровоградської області 27 липня 2022 року. Навіть попри те, що вже 5 місяців тривала повномасштабна війна.

Дмитро Чижевський – філософ, культуролог, літературознавець, релігієзнавець, дослідник історії культури та української і слов'янської літератури – народився в цьому місті. І хоча більшість життя прожив за межами батьківщини, багато згадував і писав про рідну Кіровоградщину.

Щоб відтворити будинок Дмитра Чижевського, знадобився рік підготовки, а до роботи долучилися краєзнавці. У музеї містяться унікальні документи, фотографії, книги, відреставровані старовинні меблі, музичний інструмент та телескоп – схожий на той, в який любив дивитися на небо сам науковець.

Це перший центр в Україні, присвячений Дмитру Чижевському. Після перемоги на базі музею планують провести наукову конференцію.

Інтерактивний музей науки у Чернівцях

У грудні 2022 року в Чернівцях відкрився інтерактивний музей науки. Він має 4 тематичні локації та близько 100 експонатів. Цей музей став другим в Україні Музеєм науки Малої академії наук НАНУ. Експонати привезли з Києва та Одеси, а також деякі експозиції, як-от "Оптичні ілюзії", музейна асоціація Ecsite передала з німецького музею. Завдяки цьому діти зможуть дослідити принцип роботи калейдоскопу, побачити дзеркальний лабіринт.

Музей науки у Львові

У Львові також у кінці грудня відкрився Музей науки. Експонати потрібно досліджувати, адже вони мають пояснити дітям явища природи та закони фізики. У музеї можна поспілкуватися з роботом RoboThespian, який розмовляє та може танцювати й співати, а ще є роборука. Безліч тематичних зон про людину, воду, повітря, науку, електрику тощо та є лабораторія.

Кожен музей важливий і немає значення, маленький він чи великий. Особливо важливі маленькі музеї, бо деколи тільки вони зберігають (якщо це музей при школі чи при заводі, при будинку культури, чи створений краєзнавцями) знання про маленьку спільноту, громаду, село. Зараз знищуються цілі міста. І якщо вдається врятувати музей чи музейників, то хоча б щось рятується про історію цього краю. Музей завжди на часі, немає неважливих музеїв. І що їх більше, то краще.

Наскільки важливо та доречно зараз відкривати музеї з експонатами вже цієї війни, яку розпочала Росія в Україні 24 лютого 2022 року? Чи все ж таки варто було б зачекати й відкрити після перемоги? На нашу думку, такі виставки вже можна робити, і низка музеїв їх робила за кордоном. Людям треба якимось рефлексувати, ділитися своїми емоціями, душевними переживаннями, травмами. Нехай поки що вони не будуть науково вивірені, а більш емоційні, демонстраційні, інформаційні, по гарячих слідах. Зрозуміло, що оскільки ми перебуваємо всередині цієї війни, ми є її безпосередніми жертвами та насправді не встигаємо рефлексувати.

І.Кожен музей важливий: нові культурні інституції, що відкрилися під час війни [Електронний ресурс]: сайт Суспільне. Культура. - URL:<https://suspilne.media/378101-kozen-muzej-vazlivij-novi-kulturni-institucii-so-vidkrilisa-pid-cas-vijni/>

УДК 069(477)(091)"1917/1918"

МАКАРУК П. П.

здобувач

Волинський національний університет

РОЗВИТОК МУЗЕЙНИЦТВА У РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (БЕРЕЗЕНЬ 1917 р. – КВІТЕНЬ 1918 р.)

Важливу роль у формуванні об'єктивного сприйняття минулого, активної громадянської позиції відіграють музеї України. Подальше вітчизняне музейне будівництво має спиратися на національні теорію та практику, які закладалися з початку XIX ст. і набули особливо виразної національної спрямованості у період Української революції 1917–1921 рр. Врахування досвіду інституціалізації музейної справи у названі роки є важливим для розбудови музейництва в сучасних умовах.

Після Лютневої революції 1917 р., утворення УЦР проблеми збереження української національної історико-культурної спадщини набули політичного характеру. Адже від початку революції відстоювалася ідея охорони надбань народу, що розпочав самостійне державотворення. Таким чином, охорона пам'яток історії і культури стала метою, як і нової влади, так і народу.

Перші реальні кроки в цьому напрямку були зроблені вже в квітні 1917 р., коли ініціативна група з числа діячів науки і культури Києва приступила до організації Центрального комітету охорони пам'яток старовини й мистецтва в Україні (ЦКОПСІМУ). Комітет став першою організацією на державному рівні при УЦР, яка опікувалась питаннями збереження культурних пам'яток [1, с. 23]. Подібні інституції розгорнули свою діяльність на місцях.

Завдяки пам'яткоохоронній діяльності активізувався процес створення нових музеїв на Поділлі, Харківщині, Полтавщині, Київщині. Музеї відкривали переважно у великих містах, і функціонували вони завдяки самовідданій праці музейників-ентузіастів – М. Біляшівського, К. Моценка, В. Модзолевського, Ю. Сіцинського, Д. Щербаківського, Д. Яворницького, меценатів – О. Бобринського, В. Тарнавського, Богдана і Варвари Ханенків, діяльності низки наукових, культурно-освітніх товариств, статистичних комітетів, учених архівних комісій, навчальних закладів [1, с. 5].

У вересні 1917 р. М. Біляшівським була підготовлена і представлена Генеральному секретарю народної освіти І. Стешенкові Програма музейного будівництва. У ній музеї визначалися як наукові центри, які мали приділяти значну увагу дослідницькій роботі – зібранню, комплектуванню, опису пам'яток, публікаціям у вигляді путівників музейних колекцій, просвітницькій діяльності, формуванню експозиції і проведенню екскурсій, лекцій. Також М. Біляшівський розробив і подав на затвердження план роботи. У ньому передбачалися заходи щодо формування Українського національного музею, Національної картинної галереї, Музею видатних діячів української культури, розширення мережі культосвітніх закладів, реорганізації церковних музеїв тощо [3, с. 106].

Важливою особливістю українського музейництва досліджуваного періоду був його зв'язок із національно-культурним рухом, рівнем і потребами розвитку вітчизняної науки, тому музейним закладам мали бути притаманні національні риси. Саме тоді виникла ідея створення Національного музею на базі Київського художньо-промислового і наукового музею, який у роки Української революції був визнаний національним (нині – Національний музей історії України).

До роботи у музейній галузі влада залучала представників дореволюційної інтелігенції. Їх професійна компетентність разом з прагненням до максимальної самовіддачі ставали гарантією успіху. Серед них – М. Ф. Біляшівський, Д. І. Яворницький, П. А. Тутківський, С. С. Дложевський, О. С. Федоровський, Ф. І. Шміт, В. М. Зуммер та ін.

МИКИТИН Ю. В.

здобувач

Волинський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк

ДІЯЛЬНІСТЬ РОКИНІВСЬКОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ВОЛИНІ-СКАНСЕНУ

Рокинівський музей історії сільського господарства Волині – єдиний в області музей просто неба. Дослідження його діяльності є актуальним з точки зору музезнавства. Адже напрями та форми роботи музею можуть слугувати наочним прикладом для музеїв різного профілю.

Рокинівський музей-скансен має вигляд вулички невеликого волинського села XIX століття. В експозиції просто неба представлені декілька типових волинських садиб, навколо яких створені селянські двори з клунями, хлівами, криницями й тинами. На території музею є дерев'яна капличка, яка була зведена у 2000 р. за кресленнями каплиці в с. Жадень (Рівненська область).

В окремій споруді розташована стаціонарна експозиція, яка займає 8 залів. Вона розповідає про історію волинського села, розвиток сільського господарства Волині в різні періоди, про природу і екологію краю. Один з розділів експозиції присвячений історії української державності.

Важливим напрямом діяльності музею є експозиційно-виставкова робота. Окрім нерухомих об'єктів культурної спадщини увагу відвідувачів привертають виставки «Млини Волині» (експонується у вітряку); «Революція Гідності»; «Україна і Росія: братерські народи чи вороги?»; «Я літ своїх у скриню не ховаю» (присвячена 65-річчю О. М. Середюка) та ін. Постійно діючою в музеї стала книжкова виставка літератури про Волинь та авторських творів Олександра Середюка [2, с.347].

Музей постійно урізноманітнює форми роботи з різновіковою аудиторією. Щороку у музеї проводиться понад 250 різноманітних екскурсій. Важливою формою роботи стали майстер-класи. Так, основам писанкарства навчають майстер народної творчості А. Бондарук із дружиною Іриною. Відвідувачі мають змогу не лише навчитись розписувати яйце, але й знайомляться з символікою візерунків. Через оздоблення яйця-крашанки орнаментом реалізовується орнаментальне бачення світу [1, с.340]. Чимало юних майстрів збирають майстер-класи із виготовлення дитячої іграшки. Створювати українську ляльку-мотанку у музеї дітям допомагає майстриня І. Сардак. Під час майстер-класу у дітей формується художній смак, естетичне сприйняття, вони фантазують, експериментують, творчо удосконалюються. Колектив музею організовує інтерактивні пізнавально-рекреаційні екскурсії з майстер-класами народних ремесел: «Ужиткові гончарні вироби «Гончарне ремесло»; «Українські вареники» – інтерактивна презентація книжок про традиційну українську кухню для дітей з виготовленням та споживанням вареників.

На основі значного комплексу етнографічних і фольклорних матеріалів у скансені театралізовано відтворюють українські традиції – свято Ярила, Колодія, Купала, Світовида та ін.

Щорічно на території скансену відбувається флешмоб до Дня української хустки [3]. 25 вересня 2022 р. в рамках мініпроєкту Ради Європи тут вперше відбувся арт-пікнік «Графіка: Скансен очима дитини».

Працівники музею зустрічають відвідувачів в українському вбранні. Всі екскурсії розраховані на різні вікові категорії. Співробітники музею мають досвід роботи з людьми з обмеженими можливостями. Зусилля спрямовуються також на покращення

інфраструктури: зроблено перекриття хати очеретом, виготовлено додаткові туалети, здійснено ремонт і реставрацію багатьох об'єктів та оновлено матеріально-технічну базу.

Для розширення музейної комунікації працівниками установи 22 квітня 2021 р. створено сторінку у Фейсбукі. Станом на 2022 р. на неї підписано 1400 користувачів [3]. Сторінка є активною, постійно висвітлюються події, заходи, виставки, проекти, які відбуваються у музеї. Профіль містить інформацію про розташування та роботу цього закладу. Діяльність музею висвітлюється на сторінках ЗМІ.

Таким чином, Рокинівський музей історії сільського господарства Волині-скансен проводить активну роботу із різновіковими відвідувачами, використовуючи новітні форми роботи, інформаційні технології. Робота установи сприяє патріотичному вихованню, формуванню творчого мислення, дбайливого ставлення до пам'яток історії і культури.

1. *Волинський музейний вісник : Наук. зб. : Вип. 6 / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки ; Упоряд. А. Силук. Луцьк, 2014. 362 с.*

2. *Волинський музейний вісник Наук. зб. : Вип. 8 / упр-ня культури Волин. ОДА ; Волин. краєзн. музей ; каф. документознавства і музейн. справи СНУ ім. Лесі Українки Упоряд. А. Силук. Луцьк, 2016. 416 с.*

3. *Сторінка у ФБ Рокинівського музею історії сільського господарства Волині-скансену. URL: <https://www.facebook.com/volynskansen/> (дата звернення: 17.03.2023).*

УДК: 930.2:069

ПАРАЦІЙ В. М.
старший науковий співробітник
Бережанський краєзнавчий музей
м. Бережани

ЗРАЗКИ ІСТОРИЧНОЇ ТАВРОВАНОЇ ЦЕГЛИ ЯК ОБ'ЄКТИВНІ АРТЕФАКТИ МИНУЛОГО: З ФОНДІВ БЕРЕЖАНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Специфіка краєзнавчого музею проявляється у, так би мовити, тематичному різноманітті його збірок; головне завдання – ознайомлення зацікавлених з якомога чисельнішими аспектами місцевого минулого та сьогодення. Це – аксіома. Тому, в фондах такого музею можуть зберігатися та експонуватися надзвичайно різноманітні предмети (речі, фактори) – як носії регіонального історичного прогресу, показники людських долі, відобразники крайового побуту, культури, господарського укладу.

Сьогодні ми представляємо частку з ще однієї «збірної» музейної колекції – старі зразки будівельної цегли. Загалом, для Бережан і краю подібні знахідки не є чимось унікальним. Збережені до сьогодення цілі ареали міської забудови др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст. дозволяють бачити цеглу з епохи повсюдно. На, жаль, своєрідними «постачальниками» для музеїв є споруди, які під впливом часу (часто й свідомо) руйнуються, знищуються.

Як відомо, для виробництва якісної цегли придатною є не будь-яка глина. Щоб вона не потріскалася при випалі, повинна бути певна частка піску. У технології цегельного виробництва беруть, як правило, чисту глину, а пісок додають штучно [1, с. 12]. А наявність в околицях Бережан значних покладів глини, яка неглибоко залягає, а також річкового піску, здавна робило місцевість придатною для виготовлення цегли; навіть у відкритих печах, які формувалися в природних пластах глини після вибірки її основи.

Але особливий краєзнавчий інтерес представляє таврована цегла, адже вона нерідко містить інформацію про ім'я виробника або місце виготовлення цеглини [1, с. 11]. Такі чотири зразки (з таврами-логотипами на лицевій поверхні) ми й представимо:

- Цегла з логотипом «WS» (27x13x5,5-6,5 см.);
- Цегла з логотипом «AR» (31x15x7 см.);
- Цегла з логотипом «DD» (30,5x15x6,5 см.);
- Цегла з логотипом «S.R.» (28x13x6 см.).

Час їх виготовлення – це, безумовно, кін. XIX – поч. XX ст.; і виготовлялися вони на місцевих – бережанських – цегельнях. Адже, принагідно зауважимо, що подібних підприємств на східно-галицьких землях було так багато (згідно статистичної інформації), що потреби в далекому експорті цегли не було. Кожен регіон забезпечувався з власних виробничих можливостей.

Також зрозуміло, що, в нашому випадку, вибиті тавра (логотипи) – це, швидше за все, свого роду «підписи» власників місцевих цегельень, а також виробничі знаки. Але, на жаль, інформація про місцеве цегельне виробництво обмежується переважно статистичними (й вибірково краєзнавчо-довідниковими) даними.

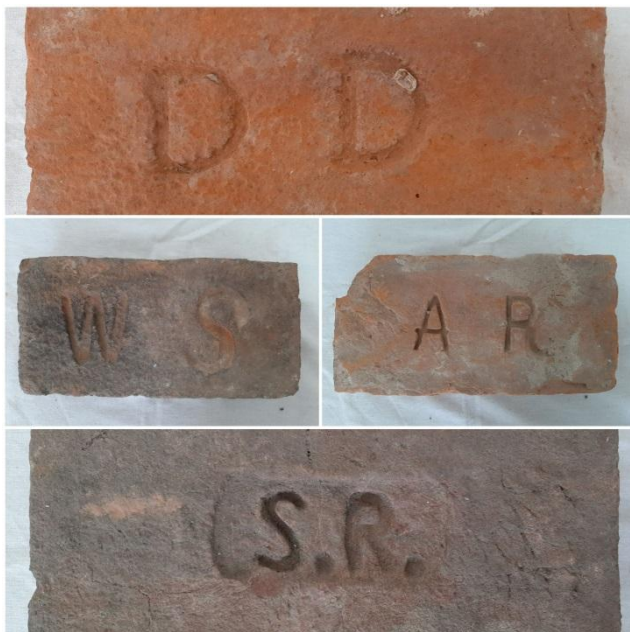
Фактично до середини XIX ст. якої-небудь достовірної інформації про Бережанські цегельні не зустрічалося; та все ж можна передбачити факт існування хоч-би одного підприємства. Адже цегли з логотипом «SHP» чи «SP», що часто зустрічаються (зокрема – на території Бережанського замку) пов'язані з особистістю власника місцевих угідь Станіслава Потоцького та ініційованими ним реставраційними роботами на пам'ятці упродовж 1870-х рр. А вже станом на 1884-1887 рр. у Бережанах згадано про діяльність чотирьох цегельень [9, s. 73].

Але далі починається різнобій. Так, краєзнавець Йозеф Чернецький, описуючи місто на поч. XX ст., окремо відзначає: «3 фабрик слід згадати: ...2 цегельні парові...» [4, s. 97].

Згідно ж статистичних даних на 1906 р. у Бережанах (під №№ 103-105) згадано три цегельні: Лейзора Дорфмана (Leizor Dorfman), Нафталі Стейна (Naftali Stein), Лейбіша Вільнера (Leibisch Willner); а під № 329 – цегельня в Раю (західна околиця міста) гр. Якоба Потоцького (hr. Potocki Jakob) – сина згаданого Станіслава, останнього представника цієї лінії родини Потоцьких [7, s. 172, 174].

Але вже станом на 1912 р. статистична інформація різниться від попередньої. Власниками Бережанські цегельні названо зовсім інших підприємців; це: Шуммер Аба (Schummer Aba) і Редліх Абрахам (Redlich Abraham). Змінила свого власника й цегельня в Раю: Курдзел Йозеф (Kurdziel Jozef) [8, s. 397, 404]. Якоб Ксаверій Потоцький прожив до 1934 р.; отже – ще перед Першою світовою війною він передав права власності на цегельню іншій особі (чи взагалі продав її).

Щодо місцевого цегельного виробництва періоду «другої» Речі Посполитої – то

інформація стає ще більш вибірковою. Подібні підприємства є чисельними, переважно невеликими, також спрямованими на задоволення потреб краю. А тогочасні статистичні довідники, попри достовірну кількісну інформацію, фактично не згадують про самі підприємства та їх власників.

Та й, загалом, технологія цегельного виробництва модернізується, що призводить до збільшення кількості продукції (зокрема – на східно-галицьких землях) та, відповідно, до її помітного здешевлення (навіть на рівні реалізації). Так, кількість виготовленої цегли на кін. 1920 – упродовж 1930-х рр. становила:

- у 1929 р. – 1592 млн. шт.;

- у 1934 р. – 1258 млн. шт.;
- у 1937 р. – 1848 млн. шт. (на 67 млн. зл.) [6, s. 139].

Її вартість (у ціні за 1000 шт.) була такою:

- у 1928 р. – 84,2 злотих (за узагальненими підрахунками);
- у 1932 р. – 45,9 злотих;
- у 1937 р. – 38,6 злотих;
- у 1938 р. – 39,2 злотих;
- на 1939 р. – передбачалася у 39,5 злотих [, s. 251].

Це – при місячній зарплаті вчителя (на 1934 р.) від 100 до 300 злотих (університетського професора – 700-900 злотих) чи тижневому заробітку некваліфікованого робітника в межах 25 злотих [2, с. 288].

А в Бережанах цього часу постійно «світилася» лиш реклама цегельні Станіслава Вішневського – місцевого підприємця (до речі – дуже широко-профільного), бурмістра, активного громадського діяча, автора туристичного путівника по краю [3, s. 34; 5, s. 92]

Можливо, відомі тавровані цеглини з логотипом «W» чи описувана із музейної збірки («WS») могли бути продукцією його підприємства. Але це лише версія. Для співставлення логотипів (чи тавра) на цеглах з власниками цегельень потрібно заглиблюватися в архівні господарські документи. Отже – краєзнавча перспектива.

А музейна збірка таврованої цегли є, безумовно цікавим і пізнавальним артефактом з побутового та господарського минулого краю. Та й доволі привабливим й «актуальним», адже за словами дослідниці О. Грабовської: «Можна також говорити про існування своєрідної технічної естетики таврованої цегли, завдяки чому поширеним є її колекціонування (так звана «брікофілія»)» [1, с. 11].

1. Грабовська О. *Технологія цегельного виробництва Вінниці XVI – початку XX ст.*

//*Питання історії науки і техніки. Київ, 2017. № 1.*

2. Шуст Р. *Нумізматика. Київ, 2007.*

3. Brzeżany. *Jednodniowka akademicka. Lwow, 1928.*

4. Czernecki J. *Brzeżany. Pamiątki i wspomnienia. Lwow, 1905.*

5. *Jednodniówka młodzieży Gimnazjum Państwowego w Brzeżanach . Brzeżany , 1929.*

6. *Maly rocznik statystyczny. 1939. Warszawa, 1939.*

7. *Skorowidz przemyslowo-handlowy Krolewstwa Galicyi. Lwow, 1906.*

8. *Skorowidz przemyslowo-handlowy Krolewstwa Galicyi. Lwow, 1912.*

9. *Rocznik statystyki przemyslu i handlu krajowego, wydane przez Krajowe biuro statystyczne pod red. dra Tadeusza Rutowskiego. Lwow, 1888. Zesz. XI.*

УДК 023:930.25:069]-027.522'125

ПЕТРОВИЧ В. В.

кандидат історичних наук, доцент
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк

ДІЯЛЬНОСТЬ МУЗЕЇВ ТА АРХІВІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ СТРУКТУР

Сучасний етап розвитку соціальних комунікацій характеризується динамічними змінами в суспільних потребах, культурі, науці, освіті. Виникнення системи комунікації за допомогою документів вимагає організації проміжних сховищ, у яких би вони накопичувались і зберігалися в систематизованому вигляді. Музеї та архіви - це соціально-комунікаційні структури, що належать до документно-інформаційних інституцій, соціальною функцією яких є зберігання історичної пам'яті та історико-культурної інформації протягом всієї історії людства.

Інтеграційні процеси між різними науковими, освітніми установами призвели до того, що на початку XXI ст. знову постало питання співпраці та взаємодії музеїв та архівів. У музею та архіву, за всієї їх специфічності, є й багато спільного. Зі збільшенням обсягів електронних ресурсів і розвитком технологій надання мультимедійної інформації все частіше говориться про суміщення функцій музеїв і архівів як документно-інформаційних інституцій. В середині цих інституцій також відбувається злиття раніше самостійних функцій. Головна загальна характеристика музеїв та архівів пов'язана з тим, що вони є суспільними інститутами, які підтримують як систему освіти, так і самоосвіту людини.

Документи, що зберігаються в музейних та архівних фондах є унікальними за змістом, різноманітними за типом та характером і складають невід'ємну частину духовної спадщини українського народу. Ці інституції, як зазначає О. Збанацька відіграють ключову роль у здійсненні комунікаційного процесу та виконують три соціальні функції: а) комунікативно-пізнавальну; б) кумулятивно-пошукову; в) ціннісно-орієнтовну. Завдяки виконанню цих функцій забезпечується формування і зберігання документованої соціальної пам'яті [3, с. 69].

Музеї розглядаються як науково-дослідні установи, культурно-просвітницькі заклади, що задовольняють широкий діапазон потреб, прагнуть поєднати суспільство з багатою історичною, культурною, науковою спадщиною. Вони збирають, організують та інтерпретують унікальні колекції об'єктів, виставок, експонатів. Музей також є комунікаційною системою, яка включає канали вербальної і візуальної інформації. Останню, наприклад, відвідувач отримує через музейні експонати, а вербальну інформацію – шляхом спілкування з музейними працівниками [3, с. 72].

І. Передерій зауважує, що поряд із традиційними формами музейної комунікації, з'являються новітні засоби взаємодії музею і суспільства, спрямовані на розширення сфери впливу закладів культури серед громадськості. Зокрема, невід'ємним напрямом сучасної реалізації та подальшого розвитку музейництва є використання Інтернет-технологій [5, с. 158]. Вони, на думку, П. Селігея, сприяють ширшій комунікації закладу з аудиторією відвідувачів, ознайомленню їх із матеріальними та духовними культурними здобутками, розширенню міжмузейних контактів, інтеграції вітчизняних музеїв у світове музейне співтовариство. Прикладом використання новітніх форм музейної комунікації є віртуальна екскурсія [6, с. 278-279].

С. Шамаєв у своїх наукових розвідках зазначає, що з'являються нові види музейних установ музей одного експоната, інтерактивний музей, музей під відкритим небом, що поряд з усталеними функціями виконують функції принципово іншого напрямку, наприклад, проведення культурно-освітніх заходів (презентація книг, лекції тощо). У глобальній інформаційно-комунікативній мережі Інтернет існують віртуальні музеї, для створення принципово нових віртуальних продуктів: віртуальних виставок, колекцій, віртуальних версій неіснуючих об'єктів та інше [7; 8]. Віртуальні музеї дають можливість накопичувати, зберігати інформацію про музейні експонати, мати швидкий, легкий та безпечний доступ до них. Це вдалий приклад використання Інтернет-технологій [4, с. 187].

На думку, Л. Дубровіної, А. Киридон та І. Матяш архів – це сукупність документів, які були цілеспрямовано відібрані та структуровані з метою інформаційного забезпечення освіти, науки, культури, відпочинку. Вони є сховищем людського знання і досвіду, слугують інтересам держави і суспільства. Сучасні державні архіви нараховують значну кількість документів, що утворилися в результаті діяльності юридичних і фізичних осіб. Архіви, певною мірою, можна розглядати як середовище соціальних комунікацій засобами ретроспективної документної спадщини, через які здійснюється «спілкування» з минулим [2, с. 279]. Від організації архіву залежить полегшення або, навпаки, ускладнення роботи дослідника з архівними документами.

Архіви і музеї, зберігаючи культурне надбання людства, є скарбницями національної пам'яті. Популяризація архівних та музейних фондів відбувається шляхом проведення різноманітних інформаційних заходів. А. Алексєєнко зазначає, що є відмінність між об'єктами експонування: у архівів – документи, у музеїв – «предмет, створений у процесі побутової (інструменти, меблі, одяг тощо) та творчої (твори мистецтва) діяльності людей, а документи використовуються здебільшого як ілюстративний матеріал» [1, с. 10].

Отже, як документно-інформаційні інституції, музеї та архіви виконують однакові функції – збереження та організації доступу до своїх фондів. У сучасних умовах відбувається зміцнення співробітництва, зближення та взаємопроникнення функцій цих соціально-комунікаційних структур. Під впливом новітніх технологій ці установи змінюються, використовуючи цифрові інформаційні технології як цінний інструмент для підвищення якості обслуговування користувачів, розширення їх кола. Саме в цифровому просторі зникають відмінності між цими установами, посилюються процеси конвергенції. Відбувається переплетіння їх основних функцій.

1. Алексєєнко А. О. Сучасні вимоги до оформлення експозиції науково-технічної документації при проведенні архівних заходів. . Сучасна музейна експозиція: вимоги часу та нові можливості. VI Луцьківські читання : матеріали наук.-практ. сем. Харків, 2016. С. 8–16.

2. Дубровіна Л. А., Киридон А. М., Матяш І. Б. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. Бібліотечний вісник. 2017. № 1. С. 3–10.

3. Збанацька О. М. Бібліотеки, архіви, музеї: деякі аспекти спільності та відмінності. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. № 3. 2018. С. 68–75.

4. Передерій І. Г., Білан Н. В. Сучасна музейна комунікація в Україні та світі: стан і перспективи розвитку. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2018. № 2. С. 72–79.

5. Передерій І. Г. Віртуальна екскурсія як сучасна форма презентації музейних колекцій : тези 69-ої наук. конф. проф., викл., наук. прац., аспір. та студ. універ. Том 3. (Полтава, 19 квіт.–19 трав. 2017 р.). Полтава : ПолтНТУ, 2017. С. 196–199.

6. Селігей П. О. Лінгвістичний навчальний музей: переваги та можливості віртуальної експозиції. Інформаційні технології і засоби навчання. 2022, Том. 87. № 1. С. 278–287.

7. Шамаєв С. О. Співробітництво бібліотек, архівів музеїв у сучасних умовах. Вісник Харківської державної академії культури. 2012. Вип. 36. С. 166–174.

УДК 069:908(477.82)(091)

САМЧУК Р.В.

магістр

Волинський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк

ДМИТРЕНКО А. А.

кандидат історичних наук, доцент

Волинський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ ВОЛИНСЬКОГО МУЗЕЮ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Волинський музей у Луцьку, офіційно відкритий 1929 року, неодноразово був об'єктом дослідження науковців та краєзнавців. Доволі часто дослідники зверталися і до проблеми формування фондів Волинського музею у міжвоєнний період (1929–1939).

Однією з найбільш досліджених є етнографічна збірка Волинського музею, початок формування якої припадає ще на 1928 рік, коли, з ініціативи Волинського товариства краєзнавства та опіки над пам'ятниками минувшини, у Луцьку відбулася виставка народних промислів, частина експонатів якої була придбана для майбутнього музею. Етнографічна збірка у значній мірі формувалась за рахунок подарунків приватних осіб, установ та громадських об'єднань (Союз харцерів); закупки на базарах, виставках, торгах і в крамницях. Значну роль відігравали придбання, зроблені в ході етнографічних експедицій, що проводились в контексті виконання наукових тем Волинського товариства приятелів наук: «Волинські караїми», «Польські села в Любомльському повіті», «Народна кераміка Волині». Доволі цікавою є закупка для музею зразків народної вишивки із сіл Кукли, Новий Чарторийськ, Хряськ (Маневиччина) та ін. Для того, щоб зберегти для майбутніх поколінь волинські вишивальні узор, музей зауповував тканину і роздавав її численним вишивальницям, які відтворювали візерунки в традиційних для того чи іншого регіону кольорах і техніках і передавали їх до музею (одні працювали за гроші, інші передавали візерунки безоплатно) [1, с. 201, 208; 3, С. 87; 4, с. 60–61; 7, с. 152; 9, с. 18; 12].

В останні роки дослідниками проведена значна робота по вивченню особливостей формування археологічної збірки Волинського музею. Серед наукових співробітників, які зробили внесок у формування археологічної збірки, Ю. Мазурик називає Зигмунта Леського, який до 1938 року очолював відділ археології, та Яна Фітцке, археолог, який з серпня 1936 року обіймав посаду головного хранителя (кустоша) Волинського музею. Саме з працею останнього пов'язане активне розгортання на Волині археологічних досліджень і початок формування археологічної колекції. Тобто, першим способом формування збірки археології були археологічні експедиції. У музеї зберігаються матеріали з розкопок: давньоруських курганів у с. Городок, Луцький р-н (кераміка, цвяхи, бронзові і срібні прикраси); біля с. Коршів, Луцький р-н – розкопки проведені разом з Яном Фітцке у 1934–36 рр.; а також з Любомля, Луцька, Берестечка, Шепеля та ін. [6, с. 157, 160]. Другий шлях формування археологічної збірки – випадково знайдені археологічний матеріал, для чого в музеї була розроблена спеціальна анкета [11, с. 76–77]. Найактивнішими дарувальниками були учні та вчителі, часто – представники влади, зокрема, волинський віце-воєвода М. Годлевський та ін. [1, с. 203–206, 208–209; 2, с. 236–238; 10, с. 7; 12].

Доволі чисельною була і нумізматична збірка, яка включала грецькі і римські золоті, срібні і бронзові монети; литовські і польські монети XV–XIX століть та ін. Склад і основні шляхи формування збірки висвітлені у статті Г. Охріменка, С. Локайчук та Н. Скляренко, написаній на основі збережених у Волинському краєзнавчому музеї описам, зробленим Я. Фітцке та Л. Пьотровичем. Серед способів формування збірки – окремі монети і скарби, знайдені в різних населених пунктах Волині, наприклад, у Луцьку і передмісті міста Гнідаві, с. Борохів, Боратин, Усичі, Горохів, Пульмо, Куснища, Седлище, Кустин, Красне, Воронки, Переморівка та ін. Чернетка мапи знайдених скарбів зберігається у фондах Волинського краєзнавчого музею. Другий спосіб формування нумізматичної збірки – подарунки від різних осіб (офіродавців), які передали музеєві, наприклад, римські монети, знайдені на Волині, але точне місцезнаходження цих артефактів невідоме, що є значним недоліком збірки. Третій спосіб – купівля. Саме таким чином до музею потрапили 344 римських монети і 21 візантійська монета, куплені у президента Луцька Адольфа Беднарського. До поповнення нумізматичної збірки долучився В. Земан та ін. [1, с. 202, 204–205, 209; 8, с. 14–19; 10, с. 8].

Почала формуватись і колекція рукописів та стародруків, у т. ч. документів на пергаменті. Наприклад, А. Волянський із Демидова та директор однієї з луцьких шкіл передали музеєві кілька стародруків XVIII ст. 1934 р. надійшов документ 1729 р. з описом

маєтків сіл Довгошиї та Метельне; оригінал привілею Владислава IV (1646 р.), виданий для жителів містечка Миляновичі на проведення торгів та ярмарків та ін. [1, с. 200, 207].

Фонд мистецтва, у т. ч. сакрального формувався шляхом закупок і дарування. Наприклад, С. Чернецький з Луцька подарував ікону Почаївської Божої Матері; М. Годлевський – бронзові натільні іконки і католицькі вотиви; рівненський староста А. Канський – картину «Ясир» Ф. Сипньовського (1886). З інших надходжень того часу – ікона св. Каєтана (Ігнатія), портрети Анни Ягеллонки, Барбари Мнішек та Софії Дялинської (Мнішек) із Вишнівецького палацу; укомплект літографій віденського маляра Генріха Пейєра та ін. [1, с. 201, 206–207; 5, с. 119–120; 10, с. 7].

За рахунок подарунків формувалася і колекція природничих пам'яток: зразки мінералів з Костопільщини; рештки викопних ссавців, скам'яніла деревина та кристали піриту; зуб викопної акули, кістки мамонта та скам'янілий морський їжак; викопні мушлі; рештки тварин тріасового періоду; скринька зі зразками мінералів [1, с. 202, 207].

Як бачимо, серед шляхів формування фондів Волинського музею слід назвати: археологічні та етнографічні експедиції; випадкові знахідки (археологія); подарунки; купівля.

1. Верба Т. *Формування фондів Волинського музею (за матеріалами періодичного видання «Вогуї» 1933–1939 рр.). Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. пр. ДДПУ імені Івана Франка. Серія Історія. 2021. Вип. 8/50. С. 196–214.*

2. Верба Т., Янішевський С. *Формування археологічної збірки Волинського музею у 1930-ті рр. (за матеріалами періодичних видань). Літопис Волині. Ч. 26. Луцьк, 2022. С. 235–239.*

3. Гатальська Н. *Колекція взірців народної вишивки початку ХХ ст. з Ковельського повіту у фондах Волинського краєзнавчого музею (до питання каталогізації). Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і ковельчани в історії України та Волині. Зб. наук. пр. Ч. 2. Луцьк, 2003. С. 87.*

4. Дмитренко А. *Етнографічна колекція Волинського музею у міжвоєнний період. Волинський музей: історія і сучасність. Наук. зб. Вип. 3. Луцьк, 2004. С. 58–61.*

5. Ковальчук Є. *Формування фонду сакрального мистецтва у Волинському краєзнавчому музеї. Волинський музей: Історія і сучасність. Наук. зб. Вип. 4. Луцьк, 2009. С. 118–123.*

6. Мазурок Ю. *Дослідники археологічних пам'яток Волині та їх археологічні колекції у фондах Волинського краєзнавчого музею. Волинський музей: історія і сучасність. Наук. зб. Вип. 3. Луцьк, 2009. С. 155–160.*

7. Мірошниченко-Гусак Л. *Польові етнографічні дослідження як складник формування збірки Волинського краєзнавчого музею. Науковий вісник СХУ імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки. № 13. Луцьк, 2016. С. 151–156.*

8. Охріменко Г., Локайчук С., Скляренко Н. *Ян Фітцке, опис нумізматичної збірки. Волинський музей: історія і сучасність. Наук. зб. Вип. 6. Луцьк, 2019. С. 14–19.*

9. Ошуркевич О.Ф. *Етнографія Волинського музею у Луцьку (1929–1939 рр.). Тези наук. конф. до 100-річчя Волинського Єпархіального давньосховища. Житомир, 1993. С. 18–20.*

10. Силюк А. *Волинський краєзнавчий музей: Сторінки історії формування колекції. Волинський музей: Історія і сучасність. Наук. зб. Вип. II. Луцьк: Надстир'я, 1999. С. 6–10*

11. Терський С. *Історія археологічних досліджень та історичного краєзнавства Волині. Львів: В-во Національного університету «Львівська політехніка», 2010. 380 с.*

12. *Як все починалося.* URL: <https://vkm.org.ua>.

УДК: 069

ШТЕРР Д.І.
кандидат історичних наук
Мукачівський державний університет
м. Мукачево

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗПОРОШЕНИХ ТА ЧАСТКОВО ВТРАЧЕНИХ КОЛЕКЦІЙ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

На початку лютого 2022 р. при підготовці до реекспозиції однієї з експозицій Закарпатського обласного краєзнавчого музею ім. Т. Легоцького (далі ЗОКМ ім. Т. Легоцького), науковими співробітниками відділу історії та краєзнавства а також співробітниками відділу фондів було виявлено цікавий музейний предмет – сорочку, що на перший погляд була однією з найбільш архаїчних у всій колекції.

Фото 1.

Фото 2.

Фото 3.

Фото 1-3. Архаїчна сорочка виявлена у фондах ЗОКМ ім. Т. Легоцького (фото – Д. Штерр)

Як виявилося – ця сорочка була неправильно атрибутована й описана та зберігалася у фондах як чоловіча сорочка, хоча насправді була жіночою короткою сорочкою. Кандидат мистецтвознавства і, на той час, провідний науковий співробітник сектору етнографії, Роман Пилип[1] визначив, що саме ця сорочка була опублікована Сергієм Маковським у своєрідному каталозі виставки – ілюстрованому виданні «Народное искусство Подкарпатской Руси» (Прага, 1925)[2].

Фото 4. Ілюстроване видання опублікований С. Маковським

Фото 5. Сорочка з видання С. Маковського [3]

Фото 6. Сорочка з фондів ЗОКМ ім. Т. Легоцького (спереду)

Фото 7. Сорочка з фондів ЗОКМ ім. Т. Легоцького (ззаду)
(фото4-7 Р.Пилип)

Подальші пошуки привели групу науковців до фондосховища і порівняння керамічних глечиків групи зберігання «Етнографія» з опублікованими у праці С. Маковського. Науковці виявили ще декілька експонатів саме з публікації 1925 р. Саме ці предмети представляли самобутню культуру краю на виставці в Празі «Життя і мистецтво Підкарпатської Русі» 1924 р., а потім помандрували до Брно та інших міст Першої Чехословацької республіки. Там частина експонатів була передана у місцеві етнографічні музеї, а залишок колекції повернувся до Ужгорода[1].

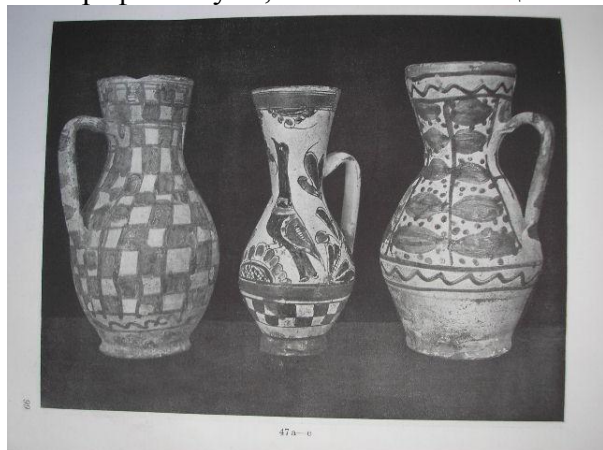

Фото 8. Глечики з ілюстрованого видання 1925 р.

Фото 9. Глечики з фондів ЗОКМ ім. Т. Легоцького
(фото 8-9 Р.Пилип)

Увагу науковців привернув один глечик, що був опублікований С. Маковським. Але відповідно до інвентарного номеру, запису в інвентарній книзі та інвентарній картці цей музейний предмет був отриманий з Дніпропетровського музею. Виникає безліч запитань до цього предмету та, особливо, до музейників 1940-1950-х рр. Чи може глечик з Дніпропетровського музею опинитися у публікації автентичних предметів народного мистецтва Підкарпатської Русі першої чверті ХХ ст.? Чи можливо, що працівники музею зумисно сфальшували інвентарний номер? Якщо це фальшування то коли воно відбулося – у 40-50-х рр. ХХ ст. чи в наші дні? Чи можливо щоб це була банальна помилка і глечик з Дніпропетровського музею знаходиться десь у фондах під іншим інвентарним номером? Чи, можливо, глечик з Дніпропетровського музею банально розбився і його замінили на ще не описаний глечик, що просто знаходився у фондах в ящиках з іншими експонатами з «фондів музею 1937 р.»[4].

Фото 10. Глечик з фондів ЗОКМ ім. Т. Легоцького

Фото 11. Денце глечика з інвентарним номером
(фото 10-11 Р.Пилип)

На цьому заплутана історія не завершується, адже саме цей музейний предмет під номером Е-649 був отриманий музеєм у 1952 р. і описаний у 1953 р.[5]. Але інші експонати з «фондів музею з 1937 р.» були прийняті на зберігання у 1948 р. Інвентарні картки на перші 200 номерів у фондах відсутні, а всі інші інвентарні картки з прийнятими на зберігання предметами у 1948 р. заповнені на бланках інвентарних карток надрукованих у 1977 р.[6].

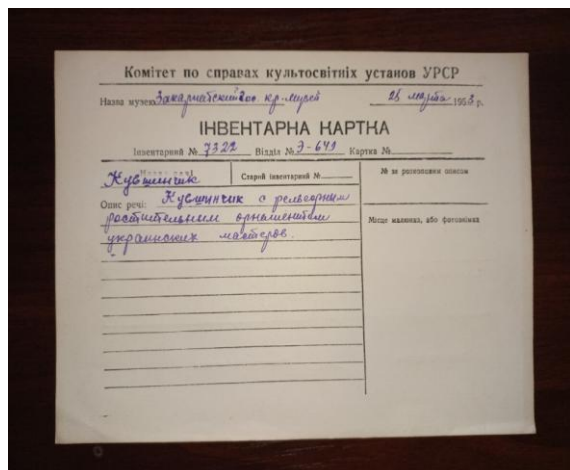

Фото 12. Інвентарна картка (лице)

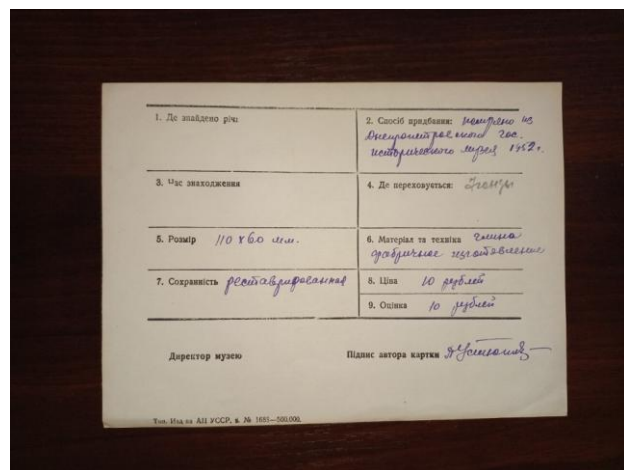

Фото 13. Інвентарна картка (зворот)
(фото12-13 Д.Штерр)

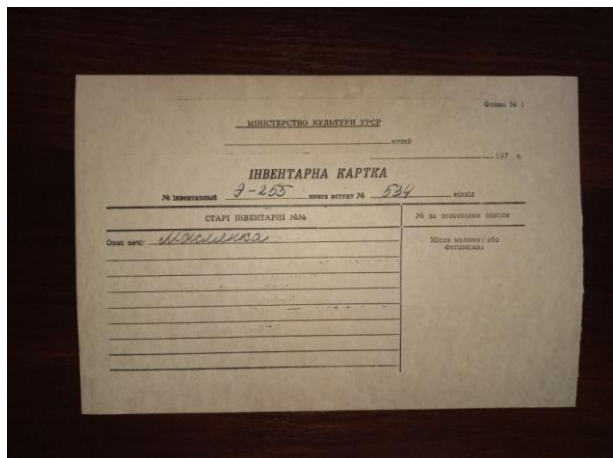

Фото 14. Інвентарна картка 1977 р. (лице)

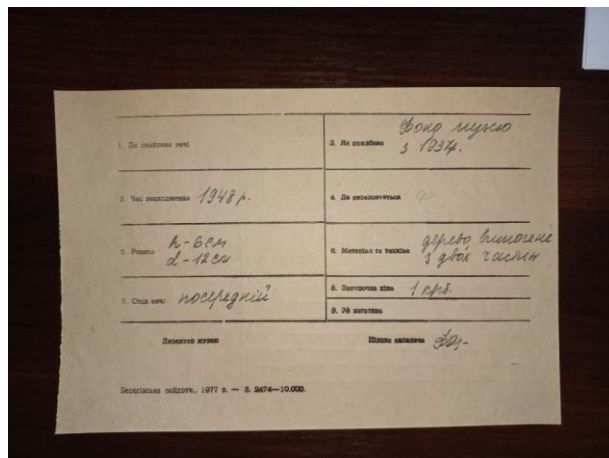

Фото 15. Інвентарна картка 1977 р. (зворот)

(фото14-15 Д.Штерр)

Працюючи у фондах музею науковці не завжди можуть опиратися на дані інвентарних книг, вважати за достовірне джерело інвентарні картки. Тільки власний багаж знань та досвід уможливають для спеціалістів пошуки істини, адже неправильні описи, свідоме чи не свідоме фальшування, розпорошення колекцій, знищення попередніх напрацювань – це вагома перешкода у роботі як науковця-дослідника, так і музейного працівника. І якщо за радянського тоталітаризму таке нехлюйство ще можна було виправдати вказівками згори – знищити і перемішати все національне, аби створити єдину радянську людину без знання нею своєї культури та мови, то в незалежній Україні – це злочинне недбальство може вилитися у втрату української ідентичності. Музейний предмет живий тоді коли ми знаємо його правильну назву, час побутування, кому він належав, які функції виконував, вміємо його «прочитати» і задати цьому безцінному джерелу правильні запитання, аби воно почало «говорити» з нами і розповідати власну історію. Інакше просто дуже стара річ залишається дуже старою річчю для якої немає різниці де доживати свого віку – на горищі, у фондосховищі чи в експозиції. Цінуймо і шануймо власну культуру, що є яскравим маркером нашої етноідентичності.

1. [Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького: Традиційна жіноча сорочка Тур'янської долини \(з фондів зібрань ЗОКМ ім. Т. Легоцького; з публікації С. Маковського\) \(zkmuseum.com\)](http://zkmuseum.com)
2. Маковський С. Народное искусство Подкарпатской Руси. –Прага: Пламя, 1925. – 161 с.
3. Народне мистецтво Карпат / альбом ілюстр. С. К. Маковський ; передм. М. Р. Селівачов ; упоряд. О. О. Савчук. — Харків : Видавець Олександр Савчук, 2019. — 128 с., 110 табл. іл.
4. ЗОКМ ім. Т. Легоцького. Інвентарна книга №1 групи зберігання «Етнографія».
5. ЗОКМ ім. Т. Легоцького. Інвентарна картка E-649.
6. ЗОКМ ім. Т. Легоцького. Інвентарна картка E-255.

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ДОСЯГНЕННЯ СВІТОВОЇ МУЗЕОЛОГІЇ

УДК [378.091.33 – 027.22:069:904]:378.4

МІЛАШОВСЬКА О.І.
доктор економічних наук, професор,
Мукачівський державний університет
м. Мукачево

ЖЕРЕБАК О.В.

провідний фахівець музею прикладного мистецтва Закарпаття
Мукачівський державний університет
м. Мукачево

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СФЕРИ «МУЗЕЄЗНАВСТВО, ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО» У МУКАЧІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

В 2017 р. Мукачівський державний університет отримав ліцензію на підготовку фахівців зі спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство». Освітня програма «Музеєзнавство, пам'яткознавство» передбачає вивчення широкого кола дисциплін, що пов'язані з основними напрямками діяльності музейних та пам'яткоохоронних установ та фахової практичної підготовки.

Підготовка фахівців цієї освітньої програми базується на трьох основних принципах: [1]

- а) здобувач повинен оволодіти знаннями про специфіку діяльності музейних та пам'яткоохоронних установ;
- б) ознайомитись з наявними прикладами, вивчити досвід провідних закладів України і світу;
- в) отримати практичні навички з різних форм роботи музеїв та пам'яткоохоронних інституцій.

Значна частина навчального часу здобувачів виділена під практичні заняття та існує наявна матеріально - технічна база.

При МДУ є діючий «Музей прикладного мистецтва Закарпаття», який знаходиться за адресою: вул. Коменського, 59. Він створений у 2004 році на базі двох музеїв: Мукачівського технологічного інституту та Мукачівського гуманітарно-педагогічного інституту. Положення про Музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України № 640 від 04.09.2006р., у своїй діяльності керується Законом України «Про музей та музейну справу», постановою Кабінету Міністрів України від 20.07.2000р. №1147 «Про затвердження Положення про Музейний фонд України», нормативно-правовими документами Міністерства культури і туризму України з питань діяльності музеїв та цим Положенням Музею [2]. Музей відповідає всім вимогам щодо документації: книга реєстрації відвідувань, книга реєстрації екскурсій, книга реєстрації просвітницької діяльності, книга реєстрації лекцій, інвентарна книга.

Музей співпрацює з державними, науковими та іншими зацікавленими закладами і установами, а також з громадськими організаціями. У залі експонуються витвори різних видів народного мистецтва, а саме: народні костюми, народна вишивка, народна кераміка, різьба по дереву та інші види ужитково-декоративного мистецтва, які відображають широкий спектр поліетнічної культури Закарпаття, а також багато експонатів надано на зберігання від кандидата мистецтвознавства, доцента кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Закарпатської академії мистецтв А.Т. Коприви.

Друга частина колекцій музею знаходиться за адресою: пл. Федорова, 5. Здебільшого експонуються костюми (народного одягу Закарпаття кінця XIX – першої половини XX ст. та костюмів різних історичних стилів).

По вул. Університетська, 16 знаходиться «Музей історії індустрії гостинності Закарпаття» МДУ. Тут створені спеціалізовані музейні кабінети, в яких для здобувачів оформлені відповідні стенди та надані музейні експонати для глибокого вивчення музейної справи.

При підготовці фахівців спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» активно залучаються фахівці-практики, зокрема:

- К З «Закарпатський музей народної архітектури».

- Мукачівський історичний музей.
- Закарпатський обласний краєзнавчий музей ім. Теодара Легоцького.

Здобувачі закріплюють здобуті теоретичні знання на базах практики - провідних закладах сфери музеєзнавства та пам'яткознавства.

Проводяться багато онлайн-зустрічей, круглих столів та гостьових лекцій для здобувачів та фахівців у сфері музеєзнавства, пам'яткознавства.

Університет прагне підготувати фахівців, які спроможні вирішувати виробничі завдання у сучасних ринкових умовах і володіти прийомами та методами, що є складниками новітніх технологій. Перелік видів практик для кожної освітньої програми, тривалість і терміни їх проведення визначає опис програми, навчальний план і графік навчального процесу [3].

Таким чином, все це сприятиме якісній підготовці фахівців спеціальності «Музеєзнавство, пам'яткознавство» і допоможе їм в професійному майбутньому та майбутньому працевлаштуванню.

1. Освітня програма «Музеєзнавство, пам'яткознавство». Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/abituriyentam-2/osvitnij-riven-bakalavr/osvitnya-programa-muzejeznastvo-pamyatkoznavstvo/>

2. Наказ МОН України 04.09.2006 N 640. Положення про музей при навчальному закладі, який перебуває у сфері управління Міністерства освіти і науки України. Режим доступу: https://zakononline.com.ua/documents/show/35291_485758.

3. Освітня програма «Музеєзнавство, пам'яткознавство» МДУ. Режим доступу: <https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/%D0%9E%D0%A1-%D0%9C%D0%9F-2022.pdf>

УДК 069(1-35)(477.87)-049.36:341.31

ПАЛИНЧАК-КУТУЗОВА В.В.
комунальний заклад
«Закарпатський обласний краєзнавчий музей
ім. Т. Легоцького»
Закарпатської обласної ради
м.Ужгород

ПОПОВНЕННЯ ФОНДІВ ЗАКАРПАТСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМ. Т. ЛЕГОЦЬКОГО ЗА УМОВ ВІЙНИ

Важливою частиною музею є його фонди, тобто предмети, які музей прийняв на постійне зберігання. Вони представлені на виставках, експозиція та зберігаються у фондосховищі. На теперішній час у Закарпатському обласному краєзнавчому музеї ім. Т. Легоцького налічується понад 180 тисяч одиниць збереження. Вони поділені на основний та ілюстративно-допоміжний фонди. Експонати об'єднані у 12 груп («Історія», «Архівна», «Археологія», «Нумізмати́ка», «Фото», «Художня», «Етнографія», «Геологія», «Ботаніка», «Зоологія», «Палеонтологія»)[2]. Згідно чинного законодавства, однією із задач музеїв є поповнення та збереження Музейного фонду України [3]. Навіть під час війни з російським агресором співробітники закладу не забувають про свої обов'язки. Тому музейниками ведеться постійний збір експонатів – як таких, що є свідченнями сучасних подій, так і мають відношення до минувшини краю. Автором цієї статті уже було здійснено огляд шляхів поповнення музейного закладу в мирний час [6].

У перші місяці бойових дій, коли на Сході велася боротьба із загарбником, музейники продовжували дбати про поповнення Музейного фонду України. Так, знайшли своє місце у фондах закладу унікальні артефакти XIV - початку XVII ст. з Невицького замку, фотографії 30–х років XX ст. авторства відомого закарпатського фотографа Штефана Качурека, речі 1960-1980 років [4]. Також за період, що минув з початку війни,

історична колекція музею поповнилася елементами кінської зброї XVIII ст., різьбленим дерев'яним декором XVIII ст. з колишньої мукачівської римо-католицької церкви. Архівна збірка була доповнена номерами газети «Унг» кінця XIX – початку XX ст., яка виходила в Ужгороді. Збагаченню фонду нашого музею, а відтак і Музейного фонду України, сприяють й іноземні друзі. Гідним доповненням колекції став пам'ятний значок з I промислової виставки 05-24 вересня 1927 р. в Ужгороді, який був подарований Мартіном Кредлом, жителем м. Млада-Болеслав (Чехія) [5]. Ще один подарунок з-за кордону – оригінальний захисний шолом-каска пожежника періоду Чехословацької республіки (1920 – 1930). Його Закарпатському обласному краєзнавчому музею ім. Т. Легоцького від педагогічного колективу Віденської гімназії ім. А. Коменського передав учитель англійської та чеської мови п. Роман Фруегауф [7].

Долучаються до поповнення музейних колекцій і державні служби - відділом Державної виконавчої служби у м. Ужгороді згідно рішення суду було передано музею чотири давньоримські монети денарій. Їх співробітники Управління СБУ в Закарпатській області вилучили під час виявлення контрабанди [1]. У дарунок передані сценічні костюми народної артистки України, відомої співачки, солістки Заслуженого академічного Закарпатського народного хору, знаної ужгородки, почесного громадянина м. Ужгород Клари Лабик-Попович [8].

У музеї не забувають і про занотовування історії по гарячих слідах. Так було отримано сучасне озброєння української армії та ворожого війська, яке використовується під час російсько-української війни. Це кілька гранатометів, тубус та пускова установка протитанкового гранатометного комплексу «NLAW», контейнери для транспортування артилерійських снарядів, дорожній знак з-під Бахмута, пошкоджений ворожими кулями тощо [5].

Як бачимо, музей продовжує працювати на поповнення й збагачення культурної спадщини краю й України та доповнює свої власні фонди предметами давньої й сучасної історії. В теперішніх умовах, коли ведеться боротьба із загарбником, чия мета – знищити нашу історію й культуру, це є особливо важливим. Адже пам'ятаючи про своє минуле, історичне коріння й традиції та звичаї, ми збережемо себе.

1. Давньоримські монети передані в музей. Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького. URL: https://www.zkmuseum.com/2022/12/blog-post_20.html
2. Закон України «Про музеї та музейну справу» від 29.06.1995 р. №249/95-ВР (про внесення змін до Закону України від 05.11.2009 р. №1709-VI). Законодавство України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80> (2019, вересень, 02)
3. Колекції музею. Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького. URL: https://www.zkmuseum.com/p/blog-page_6498.html.
4. Нові надходження до музейних фондів. Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького. URL: https://www.zkmuseum.com/2022/03/blog-post_31.html
5. Нові надходження до музею. Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького. URL: https://www.zkmuseum.com/2023/03/blog-post_49.html
6. Палинчак-Кутузова В.В. Комплектування фондів Закарпатського обласного краєзнавчого музею ім. Тиводара Легоцького на сучасному етапі. *European philosophical and historical discourse*. Volume 5. Issue 4. Prague, 2019. – s. 85-91
7. Поповнення музейної колекції. Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького. URL: https://www.zkmuseum.com/2023/02/blog-post_6.html
8. Спадок знаної ужгородки Клари Лабик-Попович передано до Закарпатського обласного краєзнавчого музею ім. Т. Легоцького. Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького. URL: https://www.zkmuseum.com/2023/03/blog-post_17.html

УДК 745.5.023.1-035.574:[069:908](471.87)"19"

ПИЛИП Р.І.

кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри декоративно-прикладного мистецтва
Закарпатської академії мистецтв
м. Ужгород

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ ТРАДИЦІЙНОЇ ПИСАНКИ ЗАКАРПАТТЯ

Писанка сьогодні є маркером української ідентичності. Важлива частина культури, своєрідне мірило краси. На Закарпатті кажуть: «Така, як писанка» коли хочуть підкреслити винятковість. Мініатюрна за характером виконання проте глибока за змістом відображає світогляд народу його талант. Закарпатська писанка є розвинутим видом народного мистецтва з рядом функцій.

Писанка – найпродуктивніший вид українського народного мистецтва XIX ст. (щовесни в кожному селі виготовляли принаймні від кількох сот до двох-трьох тисяч нових зразків), вона не могла не стати стилеутворюючим фактором для решти видів декоративно-ужиткового мистецтва [1, с.152].

На Закарпатті писанкарство за останнє сторіччя пройшло ряд трансформацій у художніх та технологічних особливостях. Писанка – один з найкрихіткіших видів мистецтва з чим пов'язана трудність його дослідження, колекціонування та реконструкції. Писанки першої половини XX ст. писались по сирому пташиному яйцю так звана «жива писанка».

Збірки писанок почали формуватись в першій половині XX ст. етнографами, краєзнавцями. Найбільшими музейними зібраннями в яких можемо виявити писанки Закарпаття є національні музеї України. Одніні з найвизначніших це: Національний музей народної архітектури та побуту (Пирогово); Музей Івана Гончара; Музей писанкового розпису в Коломиї та інші. У Львівському Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України понад 11 тисяч писанок збірка яких складає усі етнографічні райони України [2]. Проте комплексного уявлення про традиційну писанку Закарпаття з усіма локальними різновидами, характером технологічних, колористичних та орнаментальних особливостей ми не маємо. Колекції писанки розпорошені по різних музеях. Видання про традиційну писанку українців Закарпаття відсутнє [3].

На Закарпатті перші колекції писанок почали формуватись Гіядором Стрипським (1875-1949), - закарпатський історик, лінгвіст та етнограф, член Наукового товариства ім. Т. Шевченка Родом з села Шелестова, освіту здобув у Будапешті, Львові та Калужі. Після 1920 року залишився в Угорщині, де був міністерським радником і далі досліджував культуру й історію Закарпаття. З 1903 по 1911 збирав писанки Закарпаття. З сіл Ясіня, Богдан, Довге та мукачівщини. На сайті етнографічного музею в Будапешті знаходимо відомості про дані писанки [4].

Одні з найдавніших писанок Закарпаття сьогодні зберігаються у фондах Закарпатського обласного краєзнавчого музею ім. Т. Легоцького. Під час монтування експозиції «Традиційна писанка українців Закарпаття XIX – поч. XX ст. з фондів зібрань музею» було виявлено шість дерев'яних коробок для зберігання писанок (фото 1). Дані писанки 20-30-х р. з етнографічного музею Підкарпатської Русі в Мукачеві, що засвідчує листівка першої половини XX ст. (фото 2), [5]. Припускаємо, що коробки були виготовлені на замовлення для зібраної колекції писанок. Тож цей вид народного мистецтва був поширеним на теренах етноісторичного Закарпаття [6, с.163].

Фото 1. Коробка з писанками 20-х р. XX ст.. з етнографічного музею в Мукачеві

Фото 2. Частина експозиції Етнографічного музею підкарпатської Русі в Мукачеві 20-30-ті р XX ст.

Фото 3. Реконструкція традиційних писанок Закарпаття. Автор Р. Пилип. Частина експозиції.

(фото 1-3 Пилипа Р.)

Фото 4. Основні етапи реставрації традиційної писанки з фондів зібрань ЗОКМ ім. Т. Легоцького.

(фото 4 Пилипа Р.)

Дані пам'ятки відписувались сирими. Вони досі зберігають внутрішній зміст. Тому потріскались та пожухли. Сьогодні в провідних музеях України впроваджено метод реставрації «живої» писанки (фото 4). Зокрема в музеї писанкового розпису в м. Коломия для збереження її розколюють, вичищають та склеюють застосовуючи газетний папір. Завдяки симетричній структурі візерунку навіть за фрагментами можемо відновити цілісний вигляд писанки. Така робота була пророблена з писанками долиннян Закарпаття першої половини ХХ ст. Було відписано 90 одиниць та передано на зберігання в фонди ЗОКМ ім. Т. Легоцького (фото 5).

Проте з'ясувати побутування писанок з даної колекції важко через безвідповідальну плутанину з назвами сіл в інвентарній книзі. Тільки залучаючи супутні дослідження та фахівців в даній галузі ми зможемо встановити регіональні особливості та ареали поширення традиційної писанки за етнографічними групами Закарпаття (фото 3).

Слід підкреслити, що писанка є вагома частинка української культури. Наукове та суспільне її осмислення вкрай важливе позаяк мистецький спадок відіграє важливу роль у національному відродженні, формуванні української самоідентичності та самоусвідомленні.

1. Селівачов М.Р. *Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія)* / Михайло Романович Селівачов. – К.: Арт, 2005. – 444 с.
2. Державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР. *Альбом. – «Мистецтво» Київ. – 1976, 400 с.*
3. Пилип Р. *Традиційна писанка Закарпаття ХХ ст.. з фондової колекції Закарпатського краєзнавчого музею ім. Т. Легоцького. Краєзнавство в інтердисциплінарному контексті розвитку сучасної освіти і науки. Збірник матеріалів ІХ регіонального науково-методичного інтернет-семінару. (м.Ужгород, 22 квітня 2021 року) / За заг. Ред.. Баяновської М.Р. – Ужгород: ФОП Сабов А. М., 2021. – с. 197-206*
4. Collection of Customs and Toys https://www.neprajz.hu/en/gyujtemenyek/collections-of-artefacts/collection-of-ritual-objects/musical_instruments_collection.html
5. *Фонди ЗОКМ ім. Т. Легоцького. Ф – 3237*
6. Пилип Р. *Колекція писанок з музейних зібрань періоду підкарпатської Русі у фондах Закарпатського обласного краєзнавчого музею ім. Т. Легоцького. Науковий збірник Комунального закладу «Закарпатський обласний краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького» Закарпатської обласної ради. – Випуск ХХ-ХХІ. – Ужгород : ТИМРАНИ, 2022. – с. 160-167.*

УДК 005.591.6-029:004-049.7:069

УДВОРГЕЛІ Л.І.
кандидат технічних наук, доцент

Мукачівський державний університет
м. Мукачево
МОЛНАР-БАБІЛЯ Д.І.
кандидат хімічних наук, доцент
Мукачівський державний університет
м. Мукачево

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ СУЧАСНОГО МУЗЕЮ

Сьогодні важко уявити сучасний музей, який не застосовував би інноваційні технології у своїй діяльності. Їх використання дозволяє залучити нових туристів. Музей, використовуючи різні інновації отримує можливість забезпечити собі перевагу по відношенню до конкурентів, тому що, завдяки нововведенням, музей отримує можливість залучити нових інвесторів і спонсорів, які допоможуть розвитку і діяльності музею в цілому.

Щоденно музеї гостинно відчиняють свої двері перед десятками тисяч громадян України й іноземних туристів, які прагнуть ознайомитися з культурними надбаннями й мистецькими шедеврами.

Музеї виступають не тільки енциклопедіями, вони повинні дивувати, розвивати допитливість і креативність відвідувачів. Тому, щоб музей залишався сучасним, йому необхідно запроваджувати інноваційні форми діяльності. Сучасний розвиток інформаційних технологій ставить перед музеями завдання: зайняти активну позицію у впровадженні цифрових систем надання інформації відвідувачам.

Перспективними у цьому плані є освоєння й використання нових технологій зв'язку з громадськістю. Вирішення цих проблем, як у науковому, так і в практичному контексті, є важливим завданням, оскільки кожна установа культури не може ігнорувати нові технології [1].

Сьогодні музеї є одним із навідвідуваніших місць серед туристів. Головна мета музею поступово змінюється і дане питання активно обговорюється як у наукових колах, так і серед громадськості. Однак, на наш погляд, найяскравішою і практичною стороною музейної діяльності, на сьогоднішній день, є створення музейної експозиції з використанням сучасних інтерактивних технологій.

На сьогоднішній день мультимедійні технології – це один з напрямів інформаційних технологій, що найбільш динамічно розвивається. Це пояснюється тим, що мультимедіа – це взаємодія відео- й аудіоефектів під керуванням інтерактивного програмного забезпечення з використанням сучасних технічних і програмних засобів, які об'єднують текст, звук, графіку, фото та відео в одному цифровому форматі. Використання мультимедіа робить можливим надання інформації не тільки в текстовому вигляді, а з аудіо або відеосупроводом.

До технічних інновацій функціонування музеїв сучасності належать ті, що покращують роботу музеїв в цілому на технічному рівні, а саме в пожежогасінні, охороні безпеки, освітленні, забезпеченні вентиляції, вологості, температури та ін. Вивчення інноваційних технологій в музеях України та світу на сьогодні є новою і недостатньо розробленою проблемою історіографії.

Індивідуальному відвідувачу часто доводиться стикатися з проблемою «інформаційної самотності» в музеї. Якщо відвідувачеві немає до кого звернутися за отриманням інформації, яка його цікавить, він або шукає цю інформацію потім в Інтернеті, або забуває про своє питання. Але ж у музей приходять не лише за інформацією, а й за атмосферою. Тому у відвідувача має бути можливість зануритися у вивчення предмета безпосередньо на території музею.

Просування мультимедійних та інтерактивних технологій в музейній діяльності

сьогодні набирає все більшої популярності. Завдяки новим технологіям з'являється можливість сформувати розвинену інформаційно-комунікаційну структуру, яка буде містити в собі не лише комп'ютеризацію та інформатизацію музею, а й систему постійно діючих комунікативних зв'язків та інформаційного обміну в рамках держави, музейної спільноти і виробників технологій[2].

Широке застосування інноваційних технологій в музейній діяльності дозволить вивести цю сферу послуг на новий рівень розвитку, завдяки створенню музейної експозиції з використанням мультимедійних технологій, що дасть можливість задовольняти потреби різних верств населення.

Фахове представлення музею в мережі Інтернет сприяє його інтеграції у систему українських і зарубіжних профільних закладів, відкриває додаткові можливості для презентації своїх колекцій, активізує процес обміну професійною інформацією, розширює можливість залучення нових ресурсів ззовні музейної системи, поживляє розвиток музею, створює експериментальний майданчик для музейного проектування, розробки різних музейних моделей.

У ХХІ ст. важко уявити собі сучасну людину без айфону чи авто. Те ж саме стосується і музейної діяльності. Всі музеї світового значення рекламують свою діяльність через Інтернет. Інтернет-екскурсії вже перестали бути явищем новим, дивиною. «Те, що експонати з'явилися он-лайн і людина зможе їх проглянути, збільшує шанси на те, що ця людина прийде у музей. Люди завжди хотітимуть бачити експонат «наживо», а це далеко не те саме, що можна побачити он-лайн. Але в мережі ми можемо їх заохотити, зацікавити», – зазначає Ксеркс Мазда.

Сучасні музеї зіштовхнулися з новою інформаційною реальністю: якщо гучно не заявити про себе й раз у раз не нагадувати про своє існування, суспільство в умовах споживання надмірного об'єму різнопланової інформації через деякий час просто забуває про існування в рідному місті цієї установи. А щодо туристів з інших регіонів чи країн навіть не йдеться в такій ситуації. В інформаційно-перенасиченому ХХІ ст. діє безкомпромісна формула: «Якщо музею немає в Інтернеті чи на шпальтах туристичних довідників-путівників, – його взагалі немає»

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- впровадження сучасних технологій і практик в усі напрямки музейної діяльності;
- вибудовування ефективної системи організації музейної діяльності;
- підвищення привабливості та комфортності музеїв для відвідувачів;
- вироблення професійних стандартів і критеріїв ефективності музейної діяльності;
- зміцнення матеріально-технічної бази музеїв;
- активне включення музеїв у соціально-економічний розвиток регіонів[3].

Сьогодні важко уявити сучасний музей, який не застосовував би інноваційні технології у своїй діяльності. Музей, використовуючи різні інновації отримує можливість забезпечити собі перевагу по відношенню до конкурентів, тому що, завдяки нововведенням, музей отримує можливість залучити нових інвесторів і спонсорів, які допоможуть розвитку і діяльності музею в цілому.

Впровадження інноваційних технологій в музейну діяльність, дозволить відвідувачам отримувати новизну, незвичайні відчуття і емоції, яких вони не відчували раніше.

1.Кускова С. С., Отземко О. В. Сучасний український музей: новітні практики. С. 33-38. URL: jvestnik-sss.donnu.edu.ua.

2.Про музеї та музейну справу: Закон України від 29 черв. 1995 р. № 249/95-ВР // Відомості Верховної Ради. 1995. № 25. Ст. 191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 12.10.2019).

3.Концепція розвитку Національного музею історії України до 2020URL:https://mincult.files.wordpress.com/2015/07/konceptcia_nmiu_proekt.pdf

УДК: 008:069

ХАУСТОВА К.М.
кандидат економічних наук, доцент
Мукачівський державний університет
м. Мукачево
ГОБЛИК-МАРКОВИЧ Н.М.
кандидат економічних наук, доцент
Мукачівський державний університет
м. Мукачево

ТЕНДЕНЦІЇ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В МУЗЕЙНІЙ ГАЛУЗІ

Процеси діджиталізації, що стрімко розвиваються в умовах поступового переходу до постіндустріального суспільства активно проникають та якісно змінюють всі сфери життя суспільства. Не минули вказані процеси й музейну галузь.

Сучасні процеси глобалізації, інформатизації суспільства а також інтенсивне формування індустрії гостинності і розваг активно впливають на трансформацію сучасних музейних практик, які все більше пов'язуються не тільки з процесами збереження й інтерпретації культурної спадщини, але і намаганням сприяти розв'язанню актуальних проблем сучасності [1, с.147].

Сучасні цифрові технології розкривають нові можливості для розвитку музейної галузі як у цілому так і на рівні окремих суб'єктів. Зокрема, сучасні цифрові технології та технічні засоби надають широкі можливості для створення банків даних, які дають змогу накопичувати та впорядковувати за певними ознаками матеріали різного типу, що вкрай важливо у контексті музейної справи.

Ідея оцифрування музейних колекцій в широкому форматі з'явилася у компанії Google ще у 2011 році завдяки знаменитому принципу «20% часу». Кожен співробітник компанії Google має право проводити 20% робочого часу, обдумуючи нові проекти. Аміт Суд, будучи інженером-програмістом, поділився своєю ідеєю з тодішнім главою Тейтом Ніколасом Серотою та директором Музею сучасного мистецтва в США МоМА (Museum of Modern Art) Гленном Лоурі – і вони схвалили його ідею. Через деякий час компанія створила спеціальну камеру Google Art Camera, завдяки якій можна розгледіти в широкому форматі мазки пензля чи будь-які інші деталі на полотні, а відтак зайнялася розробкою створення сайту. Зараз інститут співпрацює з 1,5 тис. музеїв і культурних інституцій у 70 країнах. Google Arts & Culture тепер набагато більше ніж просто цифрове сховище колекцій творів мистецтва – проект сам став виробником культурного контенту з величезним охопленням аудиторії [2].

Продуктом діджиталізації у музейній сфері є створення віртуальних музеїв. Віртуальний музей демонструє важливий смисловий ефект, а саме можливість стирання кордонів між країнами, між віддаленими оригінальними експонатами та їх двійниками в екранному зображенні. У результаті, виграє відвідувач музею, який має бажання долучитися до культурного розвитку [3, с. 125].

Позитивним у розвитку віртуальних музеїв є певний ефект реклами наявної експозиції, розширення можливостей доступу широкого кола людей до вивчення музейних експозицій світу не залежно від їх місця знаходження та без суттєвих витрат. А з іншої - віртуальні музеї внаслідок їх більшої доступності стають певними конкурентами для реальних музеїв. Саме тому, використання інформаційного потенціалу сучасних музеїв є нерозривно пов'язаним з розвитком туристичної сфери, де окрім послуг культурного туризму кожен відвідувач може отримати додаткові послуги – а саме розміщення, культурний відпочинок, живе спілкування та новий життєвий досвід.

В Україні процеси діджиталізації музейної галузі поступово розвиваються. Прикладом цифровізованих музейних проєктів можна вважати: проєкт малої академії наук «Музейна планета» в якому за допомогою ГІС-технологій створено інтерактивну мапу з інформацією про всі музеї України та можливістю пошуку в оцифрованих музейних колекціях; проєкт європейського рівня «Віртуальна Тустань» – 3D-модель міста-фортеці у Львівській області; електронна колекція «Україна. Київ. Бабин Яр», яка містить оцифровані музейні предмети з фондового зібрання, що висвітлюють трагедію Бабиного Яру – урочища в Києві, де впродовж двох років було знищено понад 100 тис. євреїв, ромів, українців та представників інших національностей. Контент даних проєктів відповідає сучасним національним, європейським і світовим стандартам музейної справи та провідним репрезентаційним практикам.

Разом з цим, за словами фахівців з інформаційних технологій – в українській сфері культури цифровізації досі не виведено на рівень сталих інформаційних виробництв (цифрове 3D-моделювання і віртуальні тури, використання технології доповненої реальності), а наша спадщина здебільшого не присутня в світовому цифровому середовищі [4].

Отже процеси діджиталізації є явищем, що охоплює та пов'язує між собою всі сфери життя, економіки і суспільства. Саме тому, процеси діджиталізації в музейній галузі підвищуватимуть пізнаваність, конкурентоспроможності музеїв України у міжнародному оточенні а також підніматимуть культурний рівень, обізнаність та сприятимуть культурному розвитку нового покоління, яке вже сьогодні пізнає і сприймає світ переважно через цифрові технології. Україна володіє значним ІТ потенціалом, що за сприяння держави і активної співпраці з керівниками в музейній справі здатні досягнути високий результатів у справі цифрової адаптації вітчизняних музеїв.

1. Хаустова К.М., Мілашовська О.І. *Особливості менеджменту в музейній справі*. Економічний простір: Збірник наукових праць. – Дніпро: ПДАБА, 2022, № 180. – 220 с., С. 144-148

2. *Цифрові технології сприяють відвідуваності музеїв – директор Інституту культури Google [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://artslooker.com/cifrovi-tekhnologii-spriyayut-vidviduvanosti-museyivdirector-google-art-institut/>.*

3. Волинець В. *Новий зміст і потенціал віртуального музею. Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 3(2), 122–133. <https://doi.org/10.31866/2617-796x.3.2.2020.220582>

4. *Національна бібліотека України імені Ярослава мудрого. Розвиток цифрової культури та діджиталізація музеїв: досвід упровадження та використання цифрових технологій музеями світу.* 2019. №3. URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2019/muzei.pdf

СЕКЦІЯ 4. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ : СПЕЦИФІКА І СУЧАСНІ ВИМОГИ

УДК 37.016:069]378.4(477.82)ВНУ

ГАВРИЛЮК С. В.
доктор історичних наук, професор
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 027 «МУЗЕЄЗНАВСТВО, ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО» У ВОЛИНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Пріоритетом функціонування Волинського національного університету імені Лесі Українки є надання якісних освітніх послуг.

Вагоме значення для забезпечення якості підготовки фахівців має рівень професіоналізму науково-педагогічних працівників. Керівництво університету приділяє цьому питанню особливу увагу. Конкурсний добір на посади викладачів в університеті здійснюється відповідно до «Статуту ВНУ імені Лесі Українки», «Колективного договору», а також «Положення про порядок та основні кваліфікаційні вимоги при призначенні (переведенні) на посади науково-педагогічних працівників у ВНУ імені Лесі Українки». При цьому враховується базова освіта претендента на вакантну посаду, наявність наукового ступеня і вченого звання, наукові напрацювання, відповідність публікацій тематиці навчальних дисциплін тощо. Важливим критерієм виступає виконання умов попереднього контракту. Враховуються відгуки здобувачів вищої освіти, отримані після завершення вивчення освітнього компонента. Університет практикує щорічне рейтингове оцінювання роботи викладачів, результати якого враховуються при заповненні вакантних посад. При доборі науково-педагогічних працівників для читання навчальних дисциплін циклу професійної підготовки увага звертається на наявність практичного професійного досвіду.

Підготовку фахівців спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» у Волинському національному університеті імені Лесі Українки здійснює кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності. Вона утворена у березні 2008 р. як кафедра документознавства і музейної справи [1, с. 4]. У червні 2020 р. кафедра отримала нинішню назву. Тут 2022/2023 н.р. працюють 9 штатних науково-педагогічних працівників. Це два професори і сім доцентів, окремі з яких захистили дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 26.00.05 – музеєзнавство, пам'яткознавство. Підготовка фахівців здійснюється з урахуванням галузевого і регіонального контексту, вимог ринку праці, студентоцентрованого підходу до навчання [2].

Надання якісних освітніх послуг за вказаною спеціальністю сприяють наукові дослідження викладачів. Упродовж 2010 – 2012 рр. при кафедрі виконувалась держбюджетна тема «Культурна спадщина західних етнічних українських земель: проблеми вивчення і збереження у ХІХ – ХХІ ст.» (керівник – професор Гаврилюк С. В.). Із квітня 2019 р. на кафедрі розробляється науково-дослідна тема «Історико-культурна спадщина українських земель: вивчення, збереження та популяризація у ХІХ–ХХІ ст.» [3, с. 47]. Науково-педагогічні працівники кафедри - автори монографій, підручників і посібників, статей у наукових фахових виданнях України, а також журналах, що індексуються у базах Scopus, Web of Science. Так, професор Бондаренко Г. В. у 2021 р. опублікував монографію «Історичне краєзнавство Волинської області (1939–2019 роки)», доцент Дмитренко А. А. у тому ж році – монографію «Збирання лісових ягід в етнокультурній спадщині Правобережного Полісся України». У 2022 р. побачив світ навчальний посібник «Історія музейної справи: теорія, події, персоналії» (автор – доцент Надольська В. В.).

З часу утворення кафедра тісно співпрацює з Волинським краєзнавчим музеєм та його відділами. Результатом такої співпраці стали щорічні «круглі столи» з нагоди Міжнародного дня музеїв, які проводяться з 2010 р. За результатами їх роботи опубліковано 12 випусків наукового збірника «Волинський музейний вісник».

На факультеті історії, політології та національної безпеки працюють два музеї: музей археології і музей етнографії Волині та Полісся [3, с. 46]. Фонди та експозиції факультетських музеїв, а також музею Лесі Українки, який діє в університеті, стають

основою для підготовки студентами наукових публікацій, участі у вдосконаленні експозиційної роботи тощо.

Відповідно до Стратегії розвитку ВНУ імені Лесі Українки на 2020-2024 рр. до організації та реалізації освітнього процесу, забезпечення його високої якості залучаються роботодавці. Підвищенню ролі роботодавців в освітньому процесі сприяє створена на факультеті Рада роботодавців, до якої, зокрема, увійшов директор Адміністрації Державного історико-культурного заповідника у м. Луцьку Рудецький П. А. Роботодавці беруть участь в обговоренні змісту і компонентів освітньо-професійних програм, проведенні позанавчальних лекцій, майстер-класів, роботі екзаменаційних комісій, залучаються до освітнього процесу як представники баз виробничих практик, чому сприяє підписання низки довгострокових договорів про співпрацю. Роботодавці запрошуються на заходи Тижня факультету, Фестивалю науки, де виступають з лекціями, мотиваційними презентаціями. Спілкування здобувачів освіти з роботодавцями відбувається також під час ознайомчих екскурсій у профільних установах [2].

При підготовці фахівців спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» на бакалаврському і магістерському рівнях практикується навчання з елементами дуальної освіти. Його започатковано кафедрою спільно з Адміністрацією Державного історико-культурного заповідника у м. Луцьку в 2021 р.

В університеті реалізується політика запрошення до викладання професіоналів-практиків. Упродовж 2018–2023 рр. – часу впровадження ОПП «Музейний менеджмент, культурний туризм» - читання окремих освітніх компонентів забезпечують Ковальчук Є. І. – заступник директора Волинського краєзнавчого музею (ВКМ), Мірошниченко-Гусак Л. А. – завідувач відділу етнографії і народних промислів ВКМ, Харчук І. – директор Центру туристичної інформації та послуг м. Луцька. Практичний досвід роботи в освітньому процесі застосовують доценти кафедри Чибирак С. (за сумісництвом – науковий співробітник ВКМ, 2017-2023), Дмитренко А. (за сумісництвом – науковий співробітник Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, 2008-2023).

Окремі лекції і практичні заняття з дисциплін відбуваються у Волинському краєзнавчому музеї та його відділах за участі співробітників установи. Стейкхолдери запрошуються для розгляду окремих тем навчальних дисциплін. У межах курсу «Пам'яткознавство», наприклад, директорка Ківерцівського краєзнавчого музею, голова Волинського відділення УТОПК Сущик О. П. розповідає студентам про проблеми і перспективи пам'яткоохоронної роботи в Україні та за кордоном, діяльність обласної організації УТОПК. У межах курсу «Вступ до спеціальності» традиційними є зустрічі першокурсників із очільниками профільних установ м. Луцька.

Отже, якісній підготовці фахівців за спеціальністю 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» у ВНУ імені Лесі Українки сприяє добре продумана організація освітнього процесу, виправдана кадрова політика, активне впровадження інноваційних форм роботи зі здобувачами, залучення професіоналів-практиків тощо. А належний фаховий рівень кадрового складу кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, його різностороння наукова й навчальна робота є гарантією подальшого забезпечення високої якості надання освітніх послуг.

1. Гаврилюк С. Кафедра документознавства і музейної справи Волинського національного університету імені Лесі Українки: становлення та перспективи. Волинський музейний вісник. 2010. Вип. 2. С. 4–7.

2. Надольська В. В. Підготовка фахівців спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» у Волинському національному університеті імені Лесі Українки. Спадщина університетів: історія, культура, постаті: Тези науково-практичної конференції, 20-21 травня 2021 року / упор. Ю. Курдина. Львів, 2021. С. 69–75.

3.75 років успішної історії факультету історії, політології та національної безпеки / упор.: Я. Б. Ярош, В. К. Баран, В. А. Білик та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 106 с.

УДК 371.233.4

ДАЦЕНКО Д.
здобувач
Мукачівський державний університет
м. Мукачево
ГОЛОВКО О.М.
кандидат технічних наук, доцент
Мукачівський державний університет
м. Мукачево

КУЛЬТУРА ЕКСКУРСІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

На сьогодні більша частина людей прагне до збагачення новими знаннями та отримання певного досвіду у власному житті. Ця проблема вирішувана, адже існує велика кількість різноманітних екскурсій, які допоможуть певній людині чи групі зацікавлених людей побачити щось незвичайне та понуритись у сиву давнину чи прогресивну сучасність.

Музеї – багатофункціональні заклади соціальної інформації, призначені для збереження культурно-історичних і природничо-наукових цінностей, накопичення та поширення знань через вивчення і демонстрацію унікальних пам'яток матеріальної культури [1].

Метою дослідження є культура екскурсійного обслуговування підприємств музейної справи.

Екскурсія – це цілеспрямований та запрограмований процес пізнання особистістю оточуючого світу, побудований на поєднанні зорових, слухових та інших вражень, який відбувається під керівництвом кваліфікованого фахівця – екскурсовода. У екскурсії є наступні функції: загальноосвітня, інформаційна, культурно-просвітня, культурно-виховна, організації дозвілля й відпочинку з активними елементами пізнання. Виділяється [2] декілька основних ознак екскурсії, що відрізняють її від інших форм інформаційної роботи:

- наявність екскурсійної групи (екскурсантів);
- наявність компетентної особи (екскурсовода);
- наявність об'єктів екскурсії, що спостерігаються;
- рух учасників екскурсії (прогулянка);
- цілеспрямованість огляду об'єктів, зумовлена наявністю однієї теми, що вивчається;
- єдність показу й розповіді.

У екскурсійній практиці склалася певна класифікація питань. Вони підрозділяються на чотири групи: питання екскурсовода, на які відповідають екскурсанти; питання, поставлені в ході розповіді, на які відповідає екскурсовод; риторичні питання, які ставляться для активізації уваги екскурсантів; питання, що задаються учасниками екскурсій по темі. Перші три групи питань пов'язані з методикою проведення екскурсій і лише четверта група питань має відношення до техніки проведення екскурсій [2].

Однією з основних характеристик екскурсійного методу є наявність у ньому трьох основних елементів: показу, розповіді та руху. Показ в екскурсії – це спостереження об'єкта під керівництвом кваліфікованого спеціаліста-екскурсовода. Розповідь – це сума

повідомлень і пояснень, інформація про об'єкти, яку надає групі екскурсовод, пояснюючи деталі, надаючи характеристику, виявляючи суттєві якості об'єктів, формуючи загальне уявлення про них або навіть змальовуючи картину подій, пов'язаних з ними. Розповідь і показ об'єктів залежать від швидкості руху. Рух є неодмінною ознакою екскурсії. Він може бути прискореним, уповільненим, із зупинками. Під час транспортної екскурсії передбачаються зупинки з виходом та без виходу з транспорту. Рух присутній також і в самій побудові екскурсії: від вступу до кульмінації, яких може бути декілька залежно від підтем і від кульмінації до заключної частини. Важливою умовою ефективності екскурсії є правильно організоване спостереження об'єктів у поєднанні з детальними поясненнями екскурсовода [2].

За місцем проведення екскурсії бувають міськими, заміськими, виробничими та музейними. Найбільш часто їх проводять саме у музеях, і ці екскурсії не дарма набули своєї популярності, адже освічені люди зазвичай шукають гармонію у єдності із минулим, із яким їх доступно може ознайомити кваліфікований екскурсовод.

Основна частина екскурсій в музеях історичного профілю будується на конкретних екскурсійних об'єктах, поєднанні показу і розповіді. Її зміст складається з декількох підтем, які повинні бути розкриті на об'єктах і об'єднані темою [3]. Дуже важливо, щоб екскурсія була достатньо цікава. Але не менш істотно, щоб вона не була переобтяжена потоком непотрібної туристам та випадковим відвідувачам музею інформації, щоб спосіб подачі матеріалу не був утомливим, а сприяв би якнайкращому сприйняттю її тією або іншою категорією екскурсантів. У зв'язку з цим тематика екскурсії неодмінно повинна бути зорієнтована на певну категорію екскурсантів (дорослих або дітей, молодь, міських або сільських жителів, працівників гуманітарних професій, іноземців).

Таке урахування називається диференційованим підходом до екскурсійного обслуговування. Він повинен враховувати не тільки інтереси, але і цілі споживачів.

Ефективність будь-якої екскурсії багато в чому залежить від техніки її проведення, зв'язки між методикою і технікою ведення. До техніки ведення екскурсії пред'являється ряд вимог. До їх числа входять: знайомство екскурсовода з групою; правильна розстановка групи у об'єкту; вихід екскурсантів з автобуса і повернення в автобус (інший транспортний засіб); використання екскурсоводом мікрофону; дотримання часу, відведеного на екскурсію в цілому і розкриття окремих підтем; відповіді на питання екскурсантів [3].

У пішохідній екскурсії по музеям темп руху екскурсантів повільний, неквапливий, оскільки об'єкти показу розташовані поряд один з одним. Після того, як екскурсовод підходить до певного об'єкта, він починає свою розповідь не відразу, а після того, як збереться вся група. Екскурсовод керує пересуванням екскурсантів і в ході їх самостійної роботи на маршруті. Екскурсанти обходять навколо об'єкту, щоб самим прочитати напис на ньому, увійти всередину його, побачити своєрідні риси архітектури чи відмінності певних експозиційних об'єктів. Під час екскурсії екскурсовод повинен розташовуватися упівоберта до них. Проведення показу зором сприйманих об'єктів вимагає, щоб вони знаходилися перед очима екскурсовода, адже він аналізує їх на основі своїх зорових вражень [3].

Нерідко екскурсія з причин, не залежних від екскурсовода, значно скорочується за часом. Провиною цьому є тривалі збори групи, не вчасно поданий туристам сніданок, запізнення автобуса та інші життєві проблеми. В результаті екскурсія починається із запізненням. У екскурсовода залишається один вихід – скорочувати час, відведений на розкриття теми. Зміст їх різний – іноді вони пов'язані з об'єктами, іноді – з життям відомих діячів, а нерідко – з подіями, що не мають відношення до теми екскурсії. Головне правило роботи з такими питаннями – не слід переривати розповідь і давати негайну відповідь на них, не потрібно також відповідати на питання після закінчення кожної з

підтем. Це розсіює увагу і відволікає аудиторію від сприйняття змісту розкриття теми, оскільки не всіх в групі хвилюють саме ці питання. Тому екскурсоводу слід відповідати на питання не в ході екскурсії, а після її закінчення. Зміст відповідей не повинен носити дискусійний характер, тобто викликати у екскурсантів бажання посперечатися, продовжити тему, зачеплену в питанні. Роблячи вступ до теми, екскурсовод повідомляє своїх слухачів про такий порядок відповідей на питання [3].

Важливо зазначити, що екскурсовод не повинен говорити безперервно. Між окремими частинами розповіді, розповіддю і екскурсійною довідкою в дорозі, логічним переходом і розповіддю про об'єкт і події, з ним зв'язані, повинні бути невеликі перерви. Паузи переслідують наступні завдання: – перша – смислова, коли час перерв використовується людьми для обдумування того, що вони почули від екскурсовода і побачили своїми очима. Для закріплення фактичного матеріалу в пам'яті, формулювання своїх висновків і запам'ятовування побаченого. Важливо, щоб екскурсанти мали у кожного об'єкту вільне від показу і розповіді час для самостійного огляду, підготовки до сприйняття того, що буде показане і розказане на наступній зупинці; дати короткочасний відпочинок екскурсантам. Вона не несе якого-небудь смислового навантаження. Це особливо важливо для тих, хто ще не звик до такої активної форми культурно-освітньої роботи, як екскурсія [3].

Отже, значення питань, пов'язаних з культурою екскурсійного обслуговування підприємств музейної справи важко переоцінити. Ні захоплююча розповідь про об'єкти, ні методичні прийоми показу пам'ятників не дадуть необхідного ефекту, якщо не будуть серйозно продумані всі аспекти її проведення, якщо не створені умови для спостереження об'єктів .

1. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/rol-muzeiv-u-kulturnomu-ta-socialno-ekonomichnomu-rozvitku>
2. <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20478/1/Excursion%20and%20museology.pdf>
3. <https://bookster.com.ua/ekskursiya-v-muzeji-istorychnogo-profilu-klasyfikatsiya-pidgotovka-ta-provedennya/>

УДК 069: 378.147.091.33-027.22

ДМИТРЕНКО А. А.
кандидат історичних наук, доцент
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк

ЗАЛУЧЕННЯ ФАХІВЦІВ-ПРАКТИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ОК «ОСНОВИ АТРИБУЦІЇ ТА ЕКСПЕРТИЗИ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ»

2019 року Міністерством освіти і науки України прийнятий стандарт вищої освіти за спеціальністю 027 «Музезнавство, пам'яткознавство», галузі знань 02 «Культура і мистецтво» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, який є основою професійної підготовки здобувачів освіти за названою спеціальністю [5]. Сформульовано ряд загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, якими мають володіти здобувачі бакалаврського рівня вищої освіти. Шоста спеціальна компетентність забезпечується вивченням освітнього компоненту «Основи атрибуції та експертизи культурних цінностей», включеного до циклу професійної підготовки здобувачів.

На лекційних і практичних заняттях здобувачі знайомляться з особливостями атрибуції й експертизи та їх місцем в системі музейної роботи і сучасного антикварного ринку. Однак розмежувати ці дві сфери застосування практичних справ сьогодні доволі

складно, адже непоодинокі випадки, коли культурні цінності перевозяться за кордон, у зв'язку з чим, відповідно до Закону «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», вони «підлягають обов'язковій державній експертизі», як і вилучені на кордоні. Для прикладу, нещодавно для проведення експертизи Волинському краєзнавчому музеєві були передані монети, які митниками попередньо атрибутовані як срібні, для проведення професійної атрибуції та експертизи. Здобувачі освіти мали чудову нагоду «попрактикуватись» в дослідженні цих монет під керівництвом члена експертної комісії, наукового працівника відділу фондів Волинського краєзнавчого музею Олександра Матейчука (до речі, випускника нашої кафедри). Студенти здійснювали зовнішній огляд монет (ретельно оглядали написи, спосіб їх нанесення та ін.), міряли монети штангенциркулем, важили на вагах, намагались «спіймати» їх магнітом і, накінець, спробували дію дихромату калію («хромпіку»). Звісно ж, таке заняття досягло своєї мети і сприяло формуванню професійних компетентностей. Адже тепер вони знають, які методи застосовувати при дослідженні срібних монет, знають, що вони не магнітяться, мають надзвичайно невеликий відсоток зношення та ін. Одночасно здобувачі познайомились з основними атрибутивними ознаками пам'яток боністики. Прим цьому значну увагу звернули на фальшування українських гривень. Знову шукали оригінали і підробки, набуваючи певних професійних компетентностей [2].

Завдяки співпраці з Волинським краєзнавчим музеєм здобувачі мають можливість познайомитись з атрибутивними ознаками таких доволі цінних музейних предметів як рукописні книги та стародруки. На занятті, яке проводила старша наукова співробітниця Анна Юхимчук, були представлені рукописне Євангеліє XVII ст. з Волині, написане старослов'янською мовою, та два європейські стародруки XVIII ст. на латині. Здобувачі пробували самостійно визначити основні атрибутивні ознаки рукописних книг та стародруків, звертали увагу на оздоблення, маргінали та ін. [1].

Надзвичайно велику роль атрибуція та експертиза мають у різних формах музейної роботи – не тільки науково-фондової, а й експозиційно-виставкової та культурно-освітньої. Прикладом такого заняття може бути екскурсія виставкою «Будемо жити», створеною до 152-ї річниці від дня народження Лесі Українки. Наукова співробітниця відділу музейного розвитку та екскурсійного забезпечення Людмила Завада звернула увагу на організаційні аспекти підготовки виставки, відмітивши необхідність залучення фахівців до атрибуції та переатрибуції музейних предметів, задіяних на виставці. Це дозволило «повернути» експонатам їх авторів, уточнити назви. Здобувачам освіти розповіли, що однією з причин необхідності проведення в окремих випадках переатрибуції є «радянська спадщина атрибуції музейних предметів», яка значну увагу акцентувала на ідеології, а імена авторів-митців не були важливі, у кращому випадку вказували підприємство та ініціали (напр., Ш.В.Ш.). Нині ці підприємства закриті і музейні співробітники відчують обов'язок повертати Україні її високе мистецтво та його найкращих представників. І основну роль тут відіграє саме атрибуція, яка у даному випадку виступає формою музейної роботи. Важливу роль тут відіграє науковий працівник, який у даному випадку виконує роль музейного менеджера – організувати, залучити фахівців у певній галузі (у даному випадку залучались фахівці з Острожського музею) та ін. [4].

Практичні заняття з ОК проводять й інші музейні працівники-практики. З особливостями атрибуції та експертизи археологічних пам'яток знайомить завідувач відділу давньої, середньовічної і нової історії Волині Тарас Верба. Здобувачі, під керівництвом практика, вивчають основні типологічні ознаки предметів, визначаючи матеріали (глина, залізо, бронза, кремій та ін., або ж: білий метал, жовтий метал тощо); техніки для різних матеріалів (ліплення, формування на гончарному крузі; кування, лиття, карбування та ін.); особливості вимірювання розмірів різних археологічних предметів, використовуючи навіть будівельні інструменти. І ще багато-багато іншого, що

необхідно для набуття теоретичних знань і практичних компетентностей з означеної теми. А ще, здобувачі заповнювали Уніфіковані паспорти на музейні предмети.

Окрім фахівців Волинського краєзнавчого музею до формування практичних компетентностей здобувачів залучаються практики з інших музеїв, які доволі часто є нашими випускниками. Так, Анастасія Марків познайомила з особливостями наукового дослідження нерухомих пам'яток визначення їх історико-культурної цінності та методикою складання Облікової картки і Паспорта об'єкту культурної спадщини. Ольга Голдованська – старша наукова співробітниця Національного музею історії України розповіла про роль атрибуції у сучасному музеї, акцентувавши увагу на «легенді» предметів. Здобувачі вчилися визначати атрибутивні ознаки різних предметів, наприклад, флаконів з парфумами (їх наявність додає цінності?), казахської тубетейки та ін. І звісно ж, не могли обійти тему атрибуції щойно випущеної поштової марки, символу нашого Духу і Незламності – «Русській военний корабль...» і того, як наступна подія – відхід корабля за призначенням, вплинула на цінність цієї марки як музейного предмету і об'єкту колекціонування.

Отож, теорія, підсилена практикою, відіграє важливу роль у формуванні професійних компетентностей здобувачів освіти. І, як кажуть вчорашні студенти, теперішні музейні працівники, набуті компетентності їм дуже потрібні у професійній діяльності.

1. 07.03.2023 р. здобувачі спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство... URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=5747846398670437&set=pcb.5747847438670333>.

2. 14.03.2023. Заняття з ОК «Основи атрибуції та експертизи...». URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=5759336610854749&set=pcb.5759337104188033>.

3. 21.02.2023. у рамках тижня Лесі Українки і вивчення ОК... URL:

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=5685252821596462&set=pcb.5685253481596396>.

4. Здобувачі вищої освіти освітньо-професійної програми... URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=5269370463184702&set=pcb.5269371433184605>.

5. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»... для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/027-Muzejeznnav.pamyatkoznavo-bakalavr.28.07.pdf>.

УДК 069.1:378.147.091.33-027.22

НАДОЛЬСЬКА В. В.
кандидат історичних наук, доцент
Волинський національний університету
імені Лесі Українки
м. Луцьк

ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МУЗЕЄЗНАВСТВА, ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВА У ВНУ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Важливою складовою підготовки висококваліфікованого фахівця, який володіє професійними компетенціями у галузі музейної справи і охорони та використання пам'яток, є практична підготовка. Вона спрямована на набуття компетентностей, передбачених Стандартом вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство (наказ МОН України № 566 від 24.04.2019), освітньо-професійною програмою «Музейний менеджмент, культурний туризм», яка реалізується у Волинському національному університеті імені Лесі Українки. Майбутні фахівці повинні розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної діяльності, застосовувати набуті теоретичні знання, отримані за час навчання, практичні навички та уміння.

Відповідно до «Положенням про організацію освітнього процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у ВНУ імені Лесі Українки» [3] для здійснення практичної підготовки здобувачів до навчального плану включено одну навчальну (музейно-туристичну) та виробничі практики (археологічну практику з виїздом; музейну практику; практику з туристично-екскурсійної діяльності; переддипломну практику).

Договори про співпрацю з Волинським краєзнавчим музеєм (ВКМ), Центром туристичної інформації та послуг м. Луцька, Ківерцівським краєзнавчим музеєм, Інститутом археології НАН України та ін. передбачають можливість проходження студентами практик у цих установах. У забезпеченні практичної складової навчання здобувачів значною є роль ВКМ. На основі низки укладених між ВКМ та ВНУ імені Лесі Українки договорів музей став базою організації виробничої і навчальної практик. Музейна практика для студентів є чудовим експериментальним майданчиком, на якому талановита молодь знайомиться зі специфікою роботи у різних відділах ВКМ та отримує можливість відчувати себе фахівцем з обраної спеціальності. Музейні працівники допомагають студентам закріпити та навчитися практично застосовувати теоретичні знання, отримані при вивченні освітніх компонентів, а також самостійно застосовувати ці знання у робочій ситуації, удосконалювати практичні навички й уміння приймати самостійні рішення на конкретній ділянці роботи в реальних виробничих умовах при виконанні певних обов'язків. Практиканти вивчають діяльність ВКМ загалом та його конкретних відділів: їх історію, сучасний стан, структуру, штат, технічну базу, місце в системі інших аналогічних закладів, склад експозиції та фондів, організацію обслуговування.

Навчальна ж практика дозволяє здобувачам ознайомитися з організаційною структурою ВКМ, експозиційними та виставковими залами Художнього музею м. Луцька, Музею волинської ікони, Музею історії Луцького братства, Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського.

Студенти беруть участь у проведенні низки заходів ВКМ. Це не лише відкриття виставок, проведення зустрічей з цікавими людьми, презентацій, де вони є скоріше пасивними спостерігачами. В останні роки музей запрошує студентів спеціальності для реалізації інтерактивних заходів – майстер-класів, проведення Музейних посиденьок, театралізованих дійств у рамках Ночі в музеї. Так сценарій театралізованого дійства «Під прицілом Кліо – Луцьке братство» розроблявся і втілювався 18 травня 2018 р. Музеєм історії Луцького братства спільно з викладачами і студентами ВНУ імені Лесі Українки [2].

У музеї на основі певної групи предметів студенти апробують авторські навчальні екскурсії («Волинський іконопис», «Ой водили ми Куста від хати до хати...», «Чому і як навчали в Луцькій братській школі XVII ст.», «Федір Вовк подорожує Волинню» та ін.) [1].

Окремі лекції і практичні заняття з освітніх компонентів циклу професійної підготовки відбуваються у ВКМ та його відділах за участі співробітників установи (Білик В., Василевська С., Корецька О., Обухович Л., Тищенко Т. та ін.).

Для практичної підготовки здобувачів освіти використовуються фонди та експозиції Музею Волині та Полісся, Кабінету спеціальних історичних дисциплін ВНУ імені Лесі Українки. На основі їх збірок проводиться виставкова робота, семінарські заняття з музезнавства, атрибуції об'єктів культурної спадщини.

Таким чином, організація освітнього процесу у ВНУ імені Лесі Українки базується на використанні різних форм практичної підготовки майбутніх фахівців спеціальності 027, забезпечуючи формування низки навичок роботи з культурними цінностями в умовах ринкової економіки, з використанням об'єктів історико-культурної спадщини в

екскурсійно-туристичній галузі та застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

1. Волинський краєзнавчий музей. URL: <https://vkm.org.ua/> (дата звернення: 07.03.2023).

2. Міська атракція у Ніч з музеєм Луцького братства. URL: http://volyn-museum.com.ua/news/miska_atrakcija_u_nich_z_muzeem_luckogo_bratstva/ 2017-05-23-3279 (дата звернення: 11.09.2022).

3. Положенням про організацію освітнього процесу на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях у ВНУ імені Лесі Українки». URL: <https://bit.ly/3iMDJrE> (дата звернення: 03.03.2023).

УДК 069:378.147.091.33-027.22

ПАВЛУСЬ А. М.

здобувач

Волинський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк

ДМИТРЕНКО А. А.

кандидат історичних наук, доцент

Волинський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк.

ЗУСТРІЧІ ІЗ ФАХІВЦЯМИ-ПРАКТИКАМИ ЯК ФОРМА НАБУТТЯ СТУДЕНТАМИ-МУЗЕЗНАВЦЯМИ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Сучасне навчання студентів на спеціальності 027 Музезнавство, пам'яткознавство є дуже різноманітним. Мені, як студенту, важливо пізнавати професію з різних боків, бачити можливості та виклики, які я буду мати, працюючи в цій сфері. Підходи у формуванні наших професійних компетентностей різноманітні: лекційні та практичні заняття, участь у численних заходах, зустрічі з практиками. Останній спосіб є дуже корисним, тому я хотів би більше акцентувати увагу саме на цьому [4].

Звичайно, що викладачі допомагають формувати дуже багато професійних навичок, застосовуючи при цьому різні форми роботи: тренінги, екскурсії, квести та ін. Але ще більше професійних порад ми отримуємо від фахівців-практиків у сфері пам'яткознавства, музезнавства та культурного туризму, які фактично щодня, виконуючи свої професійні обов'язки, вирішують ті чи інші виробничими питання, які тільки вчаться у майбутньому вирішувати студенти. Я вже навчаюсь на третьому курсі спеціальності 027 та з впевненістю можу сказати, що результати таких зустрічей відкладаються в пам'яті краще, ніж прості аудиторні заняття. Тут я хочу навести деякі приклади, які особливо мені запам'яталися серед багатьох десятків зустрічей, які для нас організували викладачі кафедри музезнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності.

Спершу згадаю про зустріч із Богданом Лазораком, директором Державного історико-культурного заповідника «Нагуєвичі», який розповів нам про структуру заповідника та специфіку його роботи, зокрема про те, з якими проблемами стикаються в сьогоденні і як їх вирішують, як співпрацюють із місцевою владою, які заходи проводять для популяризації свого закладу, залучення відвідувачів, про новітні форми роботи з відвідувачами та ін. [3].

На мою думку, усім нашим студентам дуже цінною була зустріч з інтерпретаторами із Села спадщини української культури (Ukrainian Cultural Heritage Village) в Канаді, штат Альберта. В цьому регіоні до цього часу проживають нащадки українських переселенців. Для багатьох із нас онлайн-зустріч із пані Іриною та пані

Лесею була надзвичайно цікавою. Ми почули про те, як працює закордонний український музей, які прийоми застосовують з метою популяризації української спадщини та залучення відвідувачів. Сподобався досвід роботи цього середовищного музею, де в літню пору відвідувачів зустрічають «тимчасові» костюмовані господарі садіб, допомагають створити українську атмосферу і пропонують відвідувачам український обід, готувати який ретельно вчаться (тому що часто вони не є українцями). Дуже цікаво було почути, що працівниці, з якими ми зустрічались, називали себе інтерпретаторами, а не музейниками, що безумовно справило на нас враження та збільшило інтерес пізнати як працюють музейники в інших країнах [6].

Не могла не запам'ятатися онлайн-зустріч із Оленою Жуковою – директоркою науково-методичного центру розвитку музеєзнавства і пам'яткознавства Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», відомою в Україні і за її межами фахівчиною з музеєфікації культурної спадщини. Гостя розповідала нам про свої напрацювання у цій сфері, а саме, нове інтерпретування спадщини в музейних експозиціях, яке вона черпає з європейської практики. Пані Олена поінформувала нас про свої, вже реалізовані, проєкти. Пояснила важливість співпраці з місцевими громадами. Наголосила на професійних якостях майбутніх фахівців у сфері музеєзнавства та пам'яткознавства. Зустріч була дуже корисною, тому що ту інформацію, яку ми почули від пані Олени, точно не прочитаєш в підручниках, це практичний досвід гості, з яким вона емоційно поділилася з нами з тим, щоб у майбутньому ми змогли використати їх у своїй професійній діяльності [1].

Дуже перспективною в майбутньому є працевлаштування за другою частиною нашої освітньо-професійної програми – культурний туризм. Тому зустрічі з людьми, які вже знайшли свою нішу в цій сфері, для нас дуже цінні. Такою була онлайн-зустріч із Анною Ніколаєвою – директоркою туристичної агенції Seanside.club, сертифікованою гідесою по Львову. Пані Анна наголосила на компетентностях, якими повинен володіти гід: чудове знання місця екскурсії; чітка продуманість туристичного маршруту; а знання іноземних мов значно розширює коло екскурсантів. Гостя розповідала про те, як побудувати цікавий маршрут, з яких місць починати, якими закінчувати, як проводити екскурсію містом з врахуванням побажань групи. Гідеса зауважила, що можна водити екскурсії не лише відомими об'єктами культурної спадщини, а й обирати «нестандартні» локації, цікаві людям. Сподобався її досвід екскурсії по супермаркету Львова для іноземців [2]. З інформації в соцмережах дізнався, що Анна Ніколаєва виграла конкурс на посаду експертки Українського культурного фонду і у 2023 році вона експертка сектору «Культурна спадщина» УКФ.

Дуже тісні зв'язки наша кафедра має із Волинським краєзнавчим музеєм: там проходять наші численні заняття, музейна практика, ми беремо участь у різних заходах, у відкриттях численних виставок, створення яких не припиняється і в час війни – це наш другий, практичний, заклад освіти, де ми здобуємо знання і практичний досвід, так необхідний у майбутній діяльності. Усім студентам-музейникам Волинський краєзнавчий музей в урочистій атмосфері вручає «музейні квитки», які дають право безкоштовно відвідувати усі державні музеї України. На мою думку, це гарний спосіб інтегрування нас у професійну діяльність, що дає можливість відчувати себе людьми, яких цінують та на яких покладають надії як на майбутніх фахівців [5]. Своїм практичним досвідом з нами діляться практично музейні співробітники усіх відділів музею, у т. ч. й директорка Оксана Важатко.

Окрім ВКМ, ми маємо можливість проводити різні заходи у Волинському регіональному музеї українського війська і військової техніки (директор Олег Ткачук), у Державному історико-культурному заповіднику «Старий Луцьк» (директор Павло Рудецький). Ми мали онлайн-зустрічі із музейними співробітниками Національного

музею історії України (Ольга Голдованська), Музею народної архітектури та побуту імені Климента Шептицького у Львові (Сергій Ципишев) та ін.

Отже, в сучасному освітньому процесі надзвичайно важливу роль відіграють фахівці-практики, які допомагають нам, студентам, краще зрозуміти обрану спеціальність, а отримані знання використовувати у майбутній професійній діяльності.

1. Надольська В. Сучасне музеєзнавство і пам'яткознавство: обираємо професію. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/suchasne-muzeeznavstvo-ta-pamyatkoznavstvo-obiraemo-profesiyu>

2. Про особливості роботи екскурсорода – від гίδα зі Львова. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/pro-osoblivosti-roboti-ekskursoroda-vid-gida-zi-lvova?fbclid=IwAR0gcthVwmE9UplvRjZPW-G-tgjKK78CHbeUR5EfbBCWkiY3etOsPFYHe20>

3. Співкування з музейником-практиком Богданом Лазорак, 18.11.2021. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2135709569920161&set=pcb.2135709816586803>

4. Трофімук-Кирилова. Роль пробних і навчальних екскурсій у підготовці фахівців за спеціальністю 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство»: з досвіду ВНУ імені Лесі Українки. Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка. 2022. С. 288–293.

5. У Волинському краєзнавчому музеї студентам-музейникам вручили посвідчення, які дають право безкоштовного огляду експозицій усіх державних музеїв України. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/news/suspilstvo/u-volinskomu-kraeznavchomu-muzei-studentam-muzeynikam-vruchili-posvidchennya-yaki>

6. Як працює і чим живе середовищний музей, 23.12.2021. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=2165490070275444&set=pcb.2165497226941395>